

TERÜLETFEJLESZTÉS ÉS INNOVÁCIÓ

A PTE TTK Földrajzi Intézet
Politikai Földrajzi és Területfejlesztési Tanszékének,
valamint
Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai Tanszékének
elektronikus folyóirata

Tartalom

KÖSZEGFALVI GYÖRGY

A terület- és településfejlesztés
kapcsolata az innovációval 2

GÁLOSI-KOVÁCS BERNADETT

A környezettudatos kistérség-
fejlesztés kérdései 8

LUDESCHER GABRIELLA

Kistérség és identitástudat -
Egy kutatás tapasztalatai 23

KOVÁCS LAURA

Tuka Ágnes: Európai Uniónk színe és
fonákja (recenzió) 29

Hírek, információk 32

Főszerkesztő

LÁSZLÓ MÁRIA

Főszerkesztő-helyettes

PIRISI GÁBOR

Szerkesztőbizottság tagjai

PAP NORBERT (ELNÖK)

TRÓCSÁNYI ANDRÁS

SITÁNYI LÁSZLÓ

FRANCK GUÉRIT

GÁLOSI-KOVÁCS BERNADETT

Lapszerkesztő

SZEBÉNYI ANITA

Olvasószerkesztő

OROSZ ÉVA

Szerkesztőség

7624 Pécs, Ifjúság útja 6. Tel: 72/501-531

<http://balkancenter.ttk.pte.hu>

ISSN 1789 - 0578

Köszöntő

Kedves Olvasónk, nagy örömünkre szolgál, hogy a harmadik évfolyamunkat sikerült terveinknek megfelelően megjelentetni, amelynek nyomán Ön most „kezében” tarthatja a Területfejlesztés és Innováció ez évi negyedik, összességében pedig nyolcadik számát. 2007-ben és 2008-ban csak két-két lapszám összeállítása sikerült, idén azonban elértük a tervezett maximumot: ez nem kis részben annak is köszönhető, hogy egyre többen keresnek meg minket írásaikkal.

Jelen számunkban az első tanulmányt Kőszegfalvi György professzor úr jegyzi, aki megtisztelt minket azzal, hogy elfogadta felkérésünket, hiszen az ő korábbi tevékenysége jelentős szerepet játszott a településfejlesztéssel foglalkozó műhely kialakulásában a PTE Földrajzi Intézetében. A második írás Gálósi-Kovács Bernadetté, aki a tőle megszokott alapossggal tárgyalja a kistérségi tervezés környezetvédelmi aspektusait. Harmadik szerzőnk Ludescher Gabriella, aki egy empirikus vizsgálat eredményeivel kapcsolatban elemzi a kistérségi identitás kérdéseit. Végül Kovács Laura recenzióját olvashatják Tuka Ágnes újonnan megjelent könyvéről.

Ahogy eddig, továbbra is várjuk megjelentetni kívánt írásaikat a szebenyi@gamma.ttk.pte.hu vagy a pirisig@gamma.ttk.pte.hu címre.

Kellemes olvasást, hasznos időtöltést és boldog új évet kívánnak mindenkinek:

a szerkesztők

KŐSZEGFALVI GYÖRGY

A terület- és településfejlesztés kapcsolata az innovációval

Az állam által a rendszerváltás óta követett területpolitikai magatartás, területfejlesztési politika jelentőségének megfelelően értékeli, kezeli az innováció kérdését, az innovatív követelmények érvényesítését a területi társadalmi-gazdasági átalakulás, fejlődés folyamataiban is. Ezt a törekvést fogalmazta meg a területfejlesztésről-területrendezésről 1996-ban elfogadott törvény, mely többek között kimondta „az innovációs feltételek javítását a megfelelő termelési és szellemi háttérrel rendelkező központokban, az innovációk térségi terjedésének elősegítését.” Ezeket a célokat erősítette meg határozatával az Országgyűlés 1995-ben, majd 2005-ben elfogadott első, valamint második Országos Területfejlesztési Koncepció.

Aligha tagadható, hogy elsősorban a városok – a főváros, nagy- és részben középvárosaink kisebb csoportja, valamint közvetlen térségeink – biztosítják, segíthetik elő az innovációs követelmények érvényesítésének kedvező feltételeit. Az ezekben a városokban koncentrálódó, azokat ellátó-kiszolgáló infrastruktúra fejlettsége, infrastrukturális ellátottsági viszonyaik mindenkori színvonalának szerepe is – egyéb más tényezők mellett – meghatározó ebben a folyamatban. Természetesen a gazdaság tevékenysége, az infrastruktúra különböző szektorai differenciáltan ösztönzik az innováció kíváncsatos érvényesülését, terjedését. Többek között a közlekedési kapcsolatok minősége, az energiaellátás fejlettsége, korszerű színvonala, a környezet állapota is fontos szereplőként értelmezhetők. Alapvető feltételnek tekinthetjük a szellemi infrastruktúra helyzetét, színvonalának mennyiségi és minőségi jellemzőit. Széchenyi István szavait idéve: „milyen a kiművelt emberfők sokasága, felkészültsége” az adott városban és közvetlen környezetében. Rendelkeznek-e megalapozott, korszerű ismeretekkel, színvonalas, a gyakorlatban jól alkalmazható képességekkel, készségekkel. Milyen a szellemi élet intézményrendszere – magasabb szintű oktatási intézmények, kutatóhelyek, műszaki fejlesztő és technológiai bázisok stb. vonatkozásában. Ma és a közeljövő

illetően a társadalmi-gazdasági fejlődés feltételeit milyen mértékben segíti, erősíti az ún. „puha infrastruktúra”: a gazdasági, kereskedelmi, pénzügyi irányítási feladatokat ellátó intézmények, szervezetek, azok szakember-állományának felkészültsége, ismereteinek gazdagsága, az „új” iránti fogékonysága, fogadókészsége, alkalmassága. Kiemelt tényezőnek tekinthetjük, hogy az adott városban és térségben milyen mértékben képviselt, milyen aktív szerepet tölt be, tud betölteni, ellátni a munkamegosztást megjelenítő negyedik és ötödik szektor.

Az alábbiakban röviden bemutatjuk a főváros, nagyvárosaink, néhány középvárosnak rendszerváltás utáni helyzetét, lehetőségeit az innováció, az innovatív magatartás érvényesülésében, terjedésében, különös tekintettel a szellemi élet – átfogó értelemben a szellemi infrastruktúra – helyzetére.

Aligha vitatható **Budapest**, a vele szoros együttélésben, szimbiózisban fejlődő településeggyüttes ki-tüntetett szerepe és jelentősége e vonatkozásban is. Kiváló a főváros geopolitikai helyzete a kelet-közép-európai térségben. A foglalkoztatottsági struktúra kedvező irányú és arányú átalakulását jelzi a tercier szektor szerepének kívánatos érvényesülése. Az ötödik szektor és képviselőinek – az ún. „aranygallérosok”, ahogy az amerikai földrajzi iskola őket minősíti – gyarapodó szerepe meghatározó lett a főváros gazdasági, kereskedelmi, pénzügyi életében is, az elmúlt két évtizedben. Felettébb kedvező körülmény, hogy ipari szerkezetében már a múlt század hetvenes éveitől kibontakoztak és fokozatosan erősödtek a kedvező irányú és jellegű struktúraváltás/változás folyamatai. Az ipar fejlődését olyan hatótényezők ösztönzik, mint a szakmailag kellően képzett munkaerő megléte, a szellemi-tudományos bázis, a külföldi és hazai kereskedelem összetett rendszerei, a sokoldalú piaci kapcsolatok, a fejlett infrastruktúra. Összességében ez eredményezi a tudásalapú ipar tevékenységének széles/szélesebb körű kibontakozását. Ezt jelzi a logisztikai központok létrejötte a fővárosban és a szomszédságában fekvő településekben (Budaörs, Törökbálint).

Az ország szellemi infrastruktúrájának területi szerkezetét a főváros túlsúlya határozza meg. Az akadémikusok és az akadémiai fokozattal rendelkezők kétharmada a fővárosban dolgozik. A kutatóhelyek által kiadott könyvek több mint háromötöde 2006-ban Budapesten jelent meg. A K+F tevékenységben foglalkoztatottak több mint fele a fővárosban talál munkaalkalmat. Az országban a felsőfokú oktatási intézményekben tanulók közel negyven százalékát Budapest teszi ki. A fentiekben bemutatottak egyértelműen tanúsítják a főváros kiemelkedően meghatározó szerepét, lehetőségeit az innovációs követelmények, törekvések érvényesítésében. Feltétlenül szükséges megemlíteni, hogy ez a körülmény kiemeli, erősíti a főváros helyét, szerepét az ország térszerkezetében és településrendszerében. Következményeiben új kihívásokat jelent, nemcsak ezekben az években, hanem valószínűsíthetően az elkövetkezendő egy-két évtizedben a területpolitika felé: alapjaiban befolyásolja a területfejlesztési elhatározások érvényesítésének feltételeit. Míg az elmúlt évszázadban alapjaiban az „ipar” szerepe és jelentősége játszott meghatározó szerepet a főváros és közvetlen térsége fejlődésében, átalakulásában, korunkban az innováció-orientált strukturális változások folyamatai lesznek a meghatározóak, nemcsak a gazdasági-szolgáltatási tevékenységek különböző ágazataiban, hanem szélesebb értelemben a társadalmi viszonyokban is.

Hazánkban nyolc város népességszáma haladja meg a százezres nagyságrendet. Ezek a városok képviselik településrendszerünkben a nagyváros-hálózatot. A rendszerváltás után kialakult helyzetük, fejlettségük mára elért színvonala, fejlődésük feltételei, lehetőségei eltérő, differenciált képet mutatnak. Az ország súlyos aránytalanságokat, feszültségforrásokat jelző térszerkezetében, településrendszerében meghatározó szerepe, jelentősége lehet a nagyvárosok kiegyensúlyozott(abb) fejlődésének. Ennek révén mérsékelhető a főváros és térségének sok vonatkozásban nem kedvező túlsúlya az ország társadalmi-gazdasági fejlődésében, különös tekintettel a szellemi infrastruktúrára, az innováció széleskörű területi terjedésére.

A múlt század nyolcvanas éveinek elejéig Budapest után **Miskolc** volt az ország második nagyvárosa. A gazdaság, döntően a kohászat válsága által elsőként érintett térségben fekvő Miskolc helyzetét, társadalmi viszonyait ez igen súlyosan érintette. A kibontakozó nagyvárosi munkanélküliség – az ennek nyomán bekövetkezett elvándorlások, a városból történt kitelepülések – következtében jelentősen csökkent Miskolc népességszáma. A főváros után a második helyre Debrecen került: ezt a pozícióját ma is őrzi, különféle tényezők együttes kedvező hatásaként erősíti.

Debrecen földrajzi fekvése – az országon belül, a szomszédos országok felé – kiváló. Egyértelműen betölti az Alföld tisztántúli térségében a regionális centrum szerepét. Különösen az orvostudományi, a gyógyszerészeti és az atomenergetikai kutatásokban, fejlesztési projekteken tölt be – nemzetközileg is elismert – vezető szerepet. A Debreceni Egyetem, az Agrár és Műszaki Tudományok Centruma, az Orvos és Egészségtudományi Centrum, valamint a városban működő többi felsőfokú és szakoktatási intézmény, az azokhoz kapcsolódó kutatóhelyek markáns tényezői a város szellemi infrastruktúrájának. Ezek az alapvető feltételek egyben potenciális lehetőségek, melyek az innováció terjedésének, érvényesülésének kedvező pályát biztosítanak, biztosíthatnak.

Debrecen viszonylagos szomszédságában fekvő nagyváros **Nyíregyháza**. Kedvező földrajzi fekvése, geopolitikai helyzete, határ menti elhelyezkedése Kárpátalja és annak révén Ukrajna felé. Az M3-as autópálya kiépülésével aktívan/aktívabban bekapcsolódhat a hazai és a nemzetközi munkamegosztás áramkörébe. A város szellemi infrastruktúrája – Debrecenhez képest – szerényebb. Ez a körülmény azonban semmiképpen sem gátolhatja közép- és hosszabb távú területfejlesztési céljainak realizálását ebben a térségben. Korábban a városban és környékén működő mezőgazdasági kutatóhelyek fontos szerepet töltöttek be a hazai agrártudományi kutatásokban, kísérletekben, olyan belterjes kultúrák vonatkozásában, mint a dohány, burgonya, almaféleségek stb. A mezőgazdaság válsága helyzetüket megtépázta. Reményeink szerint ez belátható időn belül leküzdhető, a kitűzött távlati területfejlesztési koncepció céljainak megvalósítása révén ez a térség kitűnhet versenyképes, innováció-orientált gazdasági fejlődésével. Egyrészt a mezőgazdasági termelés a kertgazdasági kultúrák vonatkozásában, másrészt a Debrecenben kialakult szellemi potenciál és annak infrastruktúrája révén, elsősorban az orvostudományok, valamint a gyógy- és tápszervegyészet területén.

Miskolc közlekedés-földrajzi helyzete kiváló vasúti és közúti kapcsolatok vonatkozásában egyaránt. Lassan és igen bonyolult feltételek között tudja leküzdni a válság súlyos következményeit, különösen a térségben az országos átlagnál lényegesen nagyobb arányú munkanélküliség mérséklését illetően. A múlt század ötvenes évtizedének első felében létesített Nehézipari Műszaki Egyetem (ma Miskolci Egyetem) oktatási profilja egyoldalúan alkalmazkodott Miskolc és régiója ipari (nehézipari) jellegéhez. Kutatóhelyek nem működtek a városban. A rendszerváltás után az egyetem oktatási tevékenységében több „lábra” állt, oktatási profilja bővült, többirányú lett. Az intézmény keretein belül viszonylag kismérvű a K+F tevékenység. Remélhetőleg a gazdaság kívánatos irányú és jellegű fejlődése, átalakulása Miskolcon is kedvezőbb feltételeket biztosít(hat) az innováció szélesebb körű kibontakozásához és elterjedéséhez. Erre reálisan a közeljövőben kevésbé lehet számolni. A 2005-ben elfogadott Országos Területfejlesztési Koncepció az adott körülmények kellő mérlegelése alapján az észak-magyarországi – Miskolc központú – régió átfogó fejlesztési céljaként többek között a „techno-régió”, azaz a versenyképes gazdaság megteremtését határozta meg.

A dél-alföldi térség centruma **Szeged** szintén kitűnik kiváló közlekedési kapcsolataival. Ennek révén erős geopolitikai helyzete, közvetítő szerepe a Balkán térsége, valamint Erdély déli része felé. A város szellemi-tudományos bázissal rendelkezik a Szegedi Tudományegyetemen és főként annak Általános Orvostudományi Karán folyó K+F tevékenységek eredményeként, tudományos bázisa révén meghatározó szerepet tölt(het) be a regionális versenyképesség, az innováció erősítésében. Ez megítélésünk szerint a hagyományosan kitüntetett jelentőségű orvostudományi kutatásokban jelentkezhet. A regionális versenyképesség erősítésében, s ennek innovatív hatásában a Dél-Alföldön folytatott mezőgazdasági termelésnek – meghatározóan a bio-kulturális alapú gabonatermesztésnek – juthat kitüntetett szerep. Szegedről szólva aligha feledkezhetünk meg első hazai Nobel-díjas tudósunk, Szentgyörgyi Albert iskolateremtő munkásságáról, mely klasszikus például szolgálhat az innovatív gondolkodás számára.

Pécs a dél-dunántúli térség regionális centruma, a rendszerváltás előtt az ország egyik meghatározó jelentőségű ipari városa volt. Pécs közvetlen szomszédságában magas fűtőértékű feketeszen kitermelésére alapozott bányászatot folytattak, mely mára teljesen megszűnt. Befejeződött a geológiaiailag hozzáférhető, és viszonylag rentábilisan bányászható uránérc kitermelése is. A korábbi ipari üzemekben megszűnt a ter-

melés, vagy igen kismértékűre csökkent (Sopianae Gépgyár, Bőrgyár). A rendszerváltás óta eltelt időszak során egyetemei (ma Pécsi Tudományegyetem) révén kitüntetett szerepet tölt be az ország tudományos-szellemi életében, ennek hatásaként a területi társadalmi-gazdasági fejlődés folyamatában. Ez a felettebb kedvező jellegű funkcióváltás kitörési pontot jelent/jelenthet a város és térsége jövőbeni fejlődésében. Az Egyetem intézeteiben folytatott K+F tevékenységeknek meghatározó a szerepük az innovációs törekvések érvényesítésében. Ennek hatása a szakember-képzésben is jelentkezik. Az Országos Területfejlesztési Konceptió a régió értékeire építve – többek között kedvező geopolitikai helyzetének előnyeire, a határ menti kapcsolatépítés lehetőségeire – a helyi adottságokra támaszkodó versenyképes gazdaságfejlesztését tekinti alapvető stratégiai célnak. Az M6-os autópálya kiépülése lényeges ösztönző tényezője lehet a város és térsége kapcsolatai erősítésének az országon belül és a Balkán országai felé.

Az ország észak-dunántúli térségében a regionális centrum szerepét Győr városa tölti be. Közlekedés-földrajzi helyzete, ezt hasznosító közlekedési kapcsolatai alapjaiban meghatározzák kiegyensúlyozott fejlődésének, gazdasága kedvező irányú és jellegű strukturális átalakulásának lehetőségeit. Ipara elsősorban jól képzett, az „új” befogadására alkalmas, ahhoz alkalmazkodó képességekkel bíró szakember-bázisa révén – a rendszerváltást megelőző évtizedekben is – Budapest mellett meghatározó szerepet töltött be az ország területi társadalmi-gazdasági fejlődésében. A rendszerváltás után ez a szerep az új feltételek között markánsabban érvényesült. Ebben, a már említetteken kívül a nemzetközi és széleskörű hazai gazdasági, kereskedelmi-piaci kapcsolatok fontos tényezőként érvényesülnek. A gazdasági-pénzügyi válság következményeiben kedvezőtlenül befolyásolta/befolyásolja ezt a folyamatot, szerencsére alapjaiban azonban nem tudta megtörni. A város regionális szerepkörét erősíti fejlett szellemi infrastruktúrája (egyeteme, gazdag oktatási intézményrendszere). Az Országos Területfejlesztési Konceptió ezt a térséget az élénk helyi és nemzetközi együttműködési hálózatok régiójaként minősítette, amely az európai dinamikus gazdasági, közlekedési, tudás- és kommunikációs tengelyek aktív formálója lehet. Ennek nyomán és következtében Győr, gazdasági-szellemi bázisa révén, Sopron városának infrastruktúrájával együtt (Nyugat-Magyarországi Egyetem) meghatározó szerepet tölthet be az innovációs kezdeményezések ösztönzésében, terjedésében. Bécs közelsége, az általa közvetített hatások ezt a folyamatot kedvezően befolyásolhatják. Következtéseinkben megfogalmazhatjuk, hogy a Bécs-Győr-Budapest tengely lehet a kívánatos jellegű és irányultságú innováció egyik legfontosabb tényezője, közvetítője.

A múlt század utolsó harmadában végbement fejlődés nyomán jelentősen gyarapodott **Kecskemét** és **Székesfehérvár** népességszáma, és ennek eredményeként meghaladták a százezres nagyságrendet. A szakmai megítélés a főváros nagyobb földrajzi kiterjedésű vonzáskörzetében elővárosoknak is tekinti őket. **Székesfehérvárt** korábban a magyarországi „Szilíciumvölgy” centrumaként is minősítették. Jelentős ipari bázissal rendelkezett, ennek következményeként vonzása nagyobb térségre terjedt ki. Az elmúlt évek gazdasági és pénzügyi válsága hatásaiban a város iparát is negatívan érintette, jelentősebb munkanélküliséget okozott. Székesfehérvár nemcsak a földrajzi közelség okán, a fővárossal együtt ösztönözheti az innováció terjedését, hanem üzemének korszerű gyártmányszerkezetei, technológiái révén. Fejlett iskolaváros, helyet ad több felsőfokú oktatási intézménynek (mint például a Kodolányi János Főiskola, a Budapesti Műszaki Főiskola Regionális Oktatási és Innovációs Központja), s ennek eredményeként jelentős szellemi potenciállal rendelkezik. Ez az innováció terjedésének személyi feltételét jelenti/ jelentheti, a szellemi infrastruktúra városban működő többi intézményeivel együttesen.

Kecskemét a közelmúltban történt közlekedéshálózat-fejlesztés eredményeként (M5-ös autópálya megépítése, más útvonalak átépítése, korrekciója) fontos közlekedési csomópont – több kutató egybehangzó véleménye szerint „fordítókorong” – lett az ország térszerkezetében. Megerősödött kapuváros szerepe a közép-európai térség észak-déli irányú kapcsolatrendszerében, a Balkán országai felé. Korábbi ipari bázisa részben leépült, részben átalakult, termelési profilját illetően. A város földrajzi fekvéséből, adottságaiból fakadóan a hazai mező- és kertgazdasági termelés fontos bázisa volt, s az ágazatot sújtó válság ellenére ma is őrzi pozícióit a termelés és a feldolgozás vonatkozásában egyaránt. Az elmúlt évtizedek területfejlesztésének egyik eredménye a szellemi tevékenység bázisának jelentős fejlődése a városban,

és pozitív hatása az ország szellemi életében (MTA Alföldi Intézete, Kecskeméti Kertészeti Főiskolai Kar stb.). Ebből következően kiemelt jelentőségű bázisa lehet a biokultúrák mező- és kertgazdasági termelés terjesztésének, más hazai (vagy külföldi) agrárgazdasági kutatóhelyekkel kialakított/kialakuló innovatív jellegű és irányultságú együttműködés ösztönzésében.

A fővárosban és az említett nagyvárosokon kívül – az ország szellemi infrastruktúrájában betöltött szerepük, az általuk képviselt szellemi potenciáljuk révén – közép- és kisvárosaink csoportjai is színterei lesznek a területpolitika által ösztönzött innováció kíváncsi meghonosodásának és terjedésének. Így például – többek között – **Szombathely** kórháza sok új, eredményesen alkalmazott gyógyászati eljárásaival tevékenyen járulhat hozzá tudományterületén új módszerek szélesebb körű alkalmazásához. A **Veszprém**-ben működő egykori Nehézipari Egyetem (ma Veszprémi Egyetem) a szomszédságában települt vegyipari üzemekkel a hazai vegyipar innovatív megújulását szolgálhatja. Az országban működő agrár-kutatóhelyek és kísérleti állomások társulások alapon megvalósuló együttműködése – a **kaposvári, keszthelyi, mosonmagyaróvári, gyöngyösi, gödöllői, szarvasi** felsőfokú oktatási intézményekkel – a tudomány és szakterület innovatív tevékenységét jelentősebb mértékben megerősítheti, új alapokra helyezheti/ helyezhetné. Az ezekben az intézményekben az évtizedek során felhalmozódott tudományos-termelési tapasztalatok racionális, okszerű hasznosítását szolgálhatná.

Az innovatív gondolkodás kibontakozásában, közvetítésében – mint korábban említettük – döntő szerepe van a kiművelt emberfőnek. Ez indokolja, hogy kellő figyelemmel vizsgáljuk a szellemi-potenciális adottságaik alapján számba vehető, az ország területén pontszerűen elhelyezkedő településeket: a **Piliscsabán** működő Pázmány Péter Katolikus Egyetemet, Sárospatak, Eger, Esztergom felsőfokú és középfokú szakirányú oktatási intézményeit.

Tudományos meggyőződésem, az általam mindenkor vallott és követett morális-szakmai tisztesség arra kötelez, hogy megemlítsem: a területfejlesztés szempontjából meghatározó jelentőségű, bemutatott városok mellett, az ország sok településében, falvakban is fellelhető az innováció ösztönzését segítő, erősítő „szikrák”. Ott is élnek olyan emberek, akik nagyobb közösségekbe kerülve, intézményesített keretek között aktívan segíthetik elő az innováció megtelepedését és terjedését. Ezen meggyőződésemből fakadóan tekintem a kisvárosok, községek széles körét az innováció hátterének.

A közelmúlt gazdasági-pénzügyi válsága alapjaiban érinti a 2005-ben Országgyűlési határozattal elfogadott Országos Területfejlesztési Koncepcióban megfogalmazott célok megvalósításának lehetőségeit, feltételeit, azok újragondolására, átrendezésére szükség van. A feltételek változása sokoldalúan érinti/ érintheti a területfejlesztés-innováció kapcsolatrendszerét is. Az innovációs követelmények, elvárások érvényesítése új feladatokat támaszt a gazdaság fejlesztésével szemben. Ebből következően a területi társadalmi-gazdasági fejlődés folyamataiban is új kihívásokkal lehet és kell számolnunk. Megítélésem szerint az innováció terjedésének elősegítése, feltételeinek javítása differenciált feladatokat jelent, jelenthet. Azokban a térségekben – főváros, nagyvárosok, középvárosok egy része –, ahol kedvezőek az adottságok, feltételek az innováció terjedése számára, gondos vizsgálatokon alapuló hatástanulmányokban kell mérlegelni, hogy az innováció révén hogyan hasznosíthatók azok még teljesebb körben. Hogyan teremthetők meg kedvezőbb feltételek az innováció által a versenyképesség erősítésére. Különösen a főváros, de a nagyvárosok esetében is hangsúlyos szerepet kaphat az ún. agglomerációs előnyökből nyerhető lehetőségek számbavétele. A területi aránytalanságok mérséklése, a kialakult feszültségek kezelése a mindenkori területi politika-területfejlesztés eszköztárának teljes körű alkalmazását igényli. Ennek során alapvető kérdés, hogyan teremthetők meg az innováció érvényesülésének lehetőségei, ehhez milyen feltételeket kell biztosítani.

A XXI. század első évtizedeiben a megváltozott, és gyorsan változó társadalmi-gazdasági folyamatokhoz területileg is kellően alkalmazkodó innovatív magatartás szükséges. Meggyőződésem, hogy csak ennek révén mérsékelhetőek a területi aránytalanságok, hívhatók életre új hatótényezők a gazdasági-társadalmi tevékenységkülönbözőségeiben. Ez új megközelítéseket igényel a versenyképesség átfogóbb és szélesebb körű érvényesülésében, a területi szerkezet kíváncsi irányú, jellegű fejlesztésében, a szellemi infrastruktúra

szerepének erősítésében. Regionális értelemben ez országunk nagyobb részére vonatkoztatható: az Alföld, a Dél-Dunántúl és az északi térségek mindegyikét érinti. Az ország térszerkezetének, településrendszerének kettéválása csak ilyen módon kerülhető el.

Irodalom

- ENYEDI GY. 2004: Regionális folyamatok a poszt szocialista Magyarországon. Magyar Tudomány, 9. szám, pp. 935-942.
- TÓTH J. (szerk.) 2001: Általános társadalomföldrajz. Dialóg Campus, Bp.-Pécs. 304 p.
- KŐSZEGFALVI GY. 1988: A szellemi infrastruktúra. Településtudományi Közlemények, 36. sz.
- KŐSZEGFALVI GY. 1991: Települési infrastruktúra. Akadémiai Kiadó, Bp. 174 p.
- KŐSZEGFALVI GY. 2004: Magyarország településrendszere. Alexandra Kiadó, Pécs. 158 p.
- KŐSZEGFALVI GY. 2008: A településfejlesztés története Magyarországon 1945-1990 között. IMEDIAS Kiadó, Bp.-Pécs. 170 p.
- KŐSZEGFALVI GY. 2009: Területfejlesztés Magyarországon a rendszerváltás után. IMEDIAS Kiadó, Bp. – Pécs. 189 p.

A környezettudatos kistérségfejlesztés kérdései

Bevezetés

A XX. században a civilizáció, a műszaki fejlődés, a tudományos-technikai forradalom hatására a környezeti károk rendkívül rövid idő alatt globálissá váltak, az emberi tevékenység, az emberi igények és a természeti készletek, a természet asszimiláló képessége közötti egyensúly megbomlott. E problémára az 1972-es Római Klub jelentése és az első Környezetvédelmi Világértekezlet hívta fel a figyelmet. Ugyanebben az évben az akkori EGK határozatot hozott az egységes környezeti politikáról, majd a következő évben fogadták el a közösség első környezetvédelmi akcióprogramját. E program alapelvei kiváló útmutatást adtak a közösségi környezetvédelmi tevékenységekhez. A környezeti problémák kezelésére az ENSZ Környezet és Fejlesztés Világbizottsága 1987-ben közzétett jelentése „Közös Jövőnk” címmel jelent meg, mely komoly hatás gyakorolt a környezeti gondolkodás fejlődésére. A jelentés megfogalmazta a „fenntartható fejlődés” elvét és követelményrendszerét. Nagyrészt ezek hatására indultak el a „környezettudatos társadalom” gyakorlati megvalósításának kísérletei, az egyes tagországok környezetvédelmi tevékenységének fejlesztése, környezetvédelmi szervezeti rendszerük kiépítése.

Magyarországon a tématerület átfogó szabályozására először 1976-ban került sor, de a létrehozott jogszabály gyenge kerettörvény-jellege miatt hatása csak korlátozott volt. Megalkotásának idején azonban előremutatónak számított, és csaknem 20 éven át jelentette a hazai környezetvédelem jogi alapját, bár nem segítette elő annak társadalmi-gazdasági integrációját. A rendszerváltást követően, több éves szakmai vita után a Magyar Országgyűlés 1995-ben fogadta el a környezet védelmének általános szabályairól szóló (1995. évi LIII.) törvényt, mely konkrét feladatokat megszabva, átfogóan rendelkezik az alapvető kérdésekről, míg az egyes részterületek szabályozása külön jogszabályok által történik, bár még mindig kijelenthető, hogy a környezetvédelem integrációja az élet különböző területein mind a mai napig nem történt meg teljes mértékben.

A törvény jelentős előrelépéseket hozott a területi környezetvédelmi tervezés szabályozásában: meghatározza a településekre, azok meghatározott csoportjaira, térségekre vonatkozóan a környezetvédelmi program készítésének szükségességét, és annak főbb tartalmi kritériumait. A jogszabály lehetőséget ad arra is, hogy több önkormányzat közös települési programot is készíthessen¹. A jogalkotó a már meglévő hazai tervezési rendszerek (területrendezés, területfejlesztés, településrendezés, településfejlesztés, stb.) mellett egy új típusú tervezés alapjainak a megteremtését irányozta elő: a környezetvédelmi tervezés alapjának a hatévente megújítandó, az Országgyűlés által jóváhagyott Nemzeti Környezetvédelmi Programot jelölte meg². A jelenleg elfogadás alatt lévő harmadik program 2009-2013 között határozza meg Magyarország környezet- és természetvédelmének alapvető irányait. Feladatát kilenc tematikus akcióprogram foglalja keretbe.

Az ember és környezete harmonikus kapcsolatának kialakítását, a környezet egészének, valamint elemeinek és folyamatainak magas szintű, összehangolt védelmét, a fenntartható fejlődés biztosítását a környezetvédelmi törvényünk mellett egyéb jogszabályok is előírják. E jogszabályok kötelezettséget és egyben útmutatót adnak a kistérségek környezetvédelmi fejlesztéséhez, de iránymutatást adnak a nemzetközi és a közösségi dokumentumok, ajánlások, illetve hazai, egyéb területfejlesztési szintre elkészült fejlesztési programok is.

¹ A 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól (46-47.§).

² A 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól (40. § 1. bek.).

Kistérségi társulási formák

A kistérségi, illetve önkormányzati társulások – vagyis egy alulról szerveződő, a tényleges földrajzi, gazdasági, szolgáltatási igényeknek megfelelő területi egység – jelentősége ma már nem vitatott, mégis némi zavar jellemzi a kistérségi szintet, mind szervezeti, mind funkcionális tekintetben is. Az önkormányzatok szabad társulása alapján az elmúlt közel 20 év alatt alakultak ki a tényleges kistérségi kapcsolatok, együttműködések. A tanácsi rendszer megszűnése után az önkormányzatok nagyszámú megalakulásával a központi irányítás csak nehezen tudta kezelni a térségi fejlesztéseket, mivel a közel 3200 települési önkormányzattal nehéz volt a kapcsolatok közvetlen és folyamatos fenntartása. A kis teljesítőképességű települési önkormányzatoknak viszont anyagi és szellemi potenciál hiányában nem volt lehetőségük önmagukért kiállni, és fejlesztéseket véghez vinni. Ezért a kétoldali nyomás hatására az önkormányzatok közötti, több területre kiterjedő, átfogó jellegű településközi együttműködések alakultak ki és erősödtek meg, amelynek alapját sok esetben a korábban már kialakított járási, városkörnyéki beosztáson nyugvó statisztikai kistérségi lehatárolás adta (SZABÓ-KOVÁCS B. 2005).

A **statisztikai kistérségek** rendszere az ország egész területét lefedő, megyehatárokat át nem lépő rendszer. Egy-egy kistérség olyan földrajzilag is összefüggő települések együttese, amely települések közötti valós munka- és lakóhelyi, közlekedési, középfolú ellátási (oktatás, egészségügy, kereskedelem stb.) kapcsolatokon alapul (FALUVÉGI A. 2000). Rögzített határai nem fedik le az igen különböző minőségű és intenzitású kapcsolatok alapján létező valóságos (kis) térségi egységeket, szerveződéseket. A jelenlegi feladatuk az, hogy a területfejlesztési célok és források egy bizonyos részének megfelelően előkészített beavatkozási teret biztosítsanak, és segítsék az országos, regionális vagy megyei fejlesztési prioritások és források területre szabott meghatározását, elosztását. Több alkalommal vizsgálták felül, és alakították át a területbeosztási rendszert: 1997-ben, 2004-ben és 2007-ben, melynek eredményeképpen számuk 174-re növekedett.

A **területfejlesztési önkormányzati társulások** megalakulásának az 1996. évi területfejlesztésről és a területrendezésről szóló törvény adott keretet, értelmében az önkormányzatok képviselőtestületei megállapodással a települések összehangolt fejlesztése, közös területfejlesztési programok kialakítása, a fejlesztések megvalósítását szolgáló közös pénzalap létrehozása érdekében önálló jogi személyiséggel rendelkező területfejlesztési társulást hozhattak létre. Mivel egyszerre több társulásnak is tagja lehetett egy település, átfedések elég gyakran előfordultak. A társulások és a KSH-körzetek határai – néhány esettől eltekintve – sem estek egybe, mely bizonyos jogi következménnyel járt, pl. a decentralizált forrásokhoz való hozzájutás miatt. A 2004-ben létrehozott többcélú társulási forma változtatott ezen típusú kistérségek funkcióján, szerepvállalásán. Az 1996. évi XXI. területfejlesztésről és a területrendezésről szóló törvény 2004. évi módosítása szerint azokban a kistérségekben, ahol nem alakult többcélú társulás, ott a Közigazgatási Hivatal megalakította a Kistérségi Fejlesztési Tanácsot, amely a kistérség teljes területén az összes település bevonásával működő, területfejlesztési feladatok összehangolását végző szervezet.

Az önkormányzatok önkéntes szerveződéseként létrehozott ún. „**SAPARD**” **társulások** az Európai Unió SAPARD támogatásainak elnyerése céljából közösen pályázó településeket fogta össze. A létrejött társulások sem követték minden esetben a statisztikai kistérségek határait, a társulások településszámai is nagyon különbözőek voltak. Az EU azonban nem kistérségi, hanem egyéni pályázatokat kívánt az országos SAPARD Hivatalon keresztül támogatni. A kistérségi SAPARD tervek, mely a vidéki környezetgazdálkodás fenntarthatóságának programjai voltak, így többnyire finanszírozás nélkül maradtak. A csalódások ellenére bizonyos mozgolódás elindult a magyar vidéken, hálózatokat, partnerségeket, helyi intézményeket építettek ki, megerősödtek a helyi civil szervezetek, elindult egy sor hazai finanszírozású program, a vidék problémáihoz való általános hozzáállás is megváltozott (NEMES G. 2003), és a folyamat a LEADER+ számára értékes előkészítést jelentett³.

A hatékony ösztönzés alapvető formájaként a Kormány megalkotta a **többcélú kistérségi társulások**

támogatására vonatkozó 65/2004. kormányrendeletét, amely a települési önkormányzatok közszolgáltatási feladatainak egy részét, valamint a kistérségi területfejlesztési feladatok társulásban történő ellátását szolgálja az adott statisztikai kistérségen belül. A többcélú kistérségi összefogást segítő támogatás célja többek között, hogy az állam anyagi eszközökkel ösztönözze a térségi összefogást, hogy javuljon a lakossági szolgáltatások színvonala, hatékonyabb legyen azok ellátása, emelkedjen a kisebb településeken élők esélyegyenlősége, illetve, hogy a kistérségi területfejlesztési projekteket hatékonyabban lehessen megvalósítani.

A rendelet ugyan nem tette kötelezővé a többcélú kistérségi társulás létrehozását, viszont csak a meghatározott feltételeket (statisztikai kistérségi rendszerhez való igazodás, legalább három önkormányzati közszolgáltatás legalább három éven át történő közös vállalása stb.) elfogadó társulások pályázhattak, és kaphattak központi támogatást, így valamennyi kistérségben létrejött a kistérség összes települését magába foglaló többcélú társulás. Ez a folyamat a többi társulási forma elhalásához vezethet – finanszírozás hiányában (LÁSZLÓ M. – PIRISI G. 2007). A többcélú kistérségi társulási forma létrejöttével hosszabb távon egységesen szabályozható és támogatható rendszer alakult ki a települési önkormányzatok részvételével. Azonban a gyakori – sokszor követhetetlen – átszervezések nem szolgálják az ellátás színvonalának emelkedését. A sokszor 30-40 települést magába foglaló kistérségek nehezen képesek hatékonyan elvégezni közszolgáltatási feladatokat. Az utóbbi időben megfigyelhető, hogy – a kistérségi együttműködéseknel alacsonyabb szinten – néhány településre kiterjedő együttműködések jönnek létre egy-egy közfeladat ellátására.

A kistérségek fejlesztési funkciója

A kistérségi rendszer fejlődése során a kistérségek komplex funkcióval bírnak: szolgáltatások, helyi gazdaság- és infrastruktúra-fejlesztésben és az államigazgatásban is szerepet kaptak. A közvetlen közszolgáltatási, intézmény-fenntartási feladatok mellett a kistérség támogató, összehangoló feladatokat is ellát a települési önkormányzatok számára: közös érdekképviselő, érdekegyeztetés révén. A funkciók olyan, a települési önkormányzati feladatok köréből kerülhetnek még ki, amelyek nem intézményhez kötöttek, így feladatai közt jelentősek lehetnek: közös területfejlesztési koncepció készítése, összehangolása, gazdaságfejlesztési és infrastrukturális beruházások lebonyolítása, foglalkoztatási és szociális problémák közös kezelése (munkaszervező menedzser program), nemzetközi kapcsolatok támogatása, valamint környezet- és természetvédelem (kulturális, táji örökség megőrzése). Mindezekhez információs, monitoring rendszer működtetése, a hazai és az EU-források számára megfelelően előkészített befogadási tér biztosítása szükséges.

Vannak olyan területek, ahol az önkormányzatok együttműködése azért szükséges, mert a települési szint gyakran nem rendelkezik azzal az erőforrástömeggel (elsősorban pénzeszközökkel és szakképzett munkaerővel, illetve felvevőpiaccal), amely az adott program sikeres végrehajtásához szükséges. Tehát olyan funkciók is, amelyek a mindennapi települési léthez kötődnek, de az egyedi települések szintjén mégsem oldhatóak meg. Önálló feladatellátást tenne lehetővé az, ha a kistérségi szintekhez valóságos forrást lehetne rendelni (pl. kis- és középvállalkozók adóbefizetése révén), amivel javíthatnák az egységes, koordinált településműködtetést és szakigazgatást, illetve vidékfejlesztési feladatokat is ellátnának (NEMES NAGY J. 2009).

Az elmúlt másfél évtized tapasztalatai mutatják a területfejlesztési források szétaprózott felhasználását, gyenge hatékonyságú intézmények kiépítését. A fejlesztéseket az sem segítette, hogy a területfejlesztési társulásnak tagjai csak polgármesterek lehettek, így a társulás munkájában sok esetben alulreprezentáltak voltak a helyi szakmai és civil szervezetek. A kistérségek a térségi megoldást igénylő önkormányzati közszolgáltatási feladatoknak a szinterei kell, hogy legyenek, kapjanak szerepet a helyi gazdaság és infrastruktúra fejlesztésében. Hogy mennyi feladatot lehet a kistérségre telepíteni, attól is függ, hogy milyen

intézményrendszer alakítható ki, és milyen forrásokkal fognak rendelkezni.

A kistérségi önkormányzati feladatokat a 2004-es törvényben nevesített többcélú kistérségi társulás látja el. A társulás feladat- és hatásköre kétirányú: a társulásra az önkormányzatokra vonatkozó törvényi előírások szerinti feladatokat, hatásköröket ruháznak át, a társulás általános és közvetlen hatásköri felhatalmazást kap, azaz *sui generis*⁴ önkormányzati hatáskörök címzettje lehet. A társulás térségi szemlélettel, a hozzá tartozó önkormányzatok érdekeit képviselve működik (BEKÉNYI J. – BÉRCESI F. – NÉMETH J. 2003; DANCs B. 2007). A többcélú kistérségi társulás a kistérségi területfejlesztési projektek megvalósítása érdekében támogatást igényelhetett kistérségi területfejlesztési koncepció és program készítéséhez, kistérségi fejlesztési programok finanszírozásához is (pl. pályázatokhoz szükséges tervdokumentáció készítéséhez, saját erő biztosításához, szakértő igénybevételehez).

A környezetvédelmi tervezés dokumentumai

A kistérségi környezetvédelmi fejlesztés magában foglalja a települések fejlesztésének összehangolását, az élettér természeti és épített elemeinek állapotjavítását. Mivel a környezeti tervezés hierarchikusan felépülő, többszintű tervezési tevékenység, a célok, feladatok, módszerek kiválasztásához a településfejlesztési dokumentumok, regionális, országos környezetpolitikai és jogi dokumentumok kötelezettséget, keretet és segítséget is nyújthatnak egyben. A legfontosabb irányjelzők e témakörben a következőkben kerülnek felsorolásra.

Nemzetközi dokumentumok, ajánlások, főként települési szintű feladatokkal

Az első jelentős dokumentum, mely megfogalmazta a várostervezés új alapelveit, az 1933-ban született, és 1941-ben Le Corbusier által megjelentetett „Athéni Charta”, melynek alapja a város funkcióinak térbeli elkülönülése, így a lakóterületek egészséges környezetének, a zöld területek megmaradásának, az ipari területek környezetszennyező hatásának csökkentésének követelményét irányozta elő.

Az 1992-ben a Rió-i ENSZ Környezet és Fejlődés Konferencián elfogadott „Agenda 21” célja az emberi települések társadalmi, gazdasági és környezet-minőségének, valamint minden ember munka- és életkörülményeinek a javítása. A 7. fejezet foglalkozik a fenntartható településfejlesztéssel, melynek részei: megfelelő városgazdálkodási irányelvek kidolgozása, alkalmazása; a városi környezetvédelem javítása, fenntartható környezetvédelmi infrastruktúra megteremtése, fenntartható energia- és közlekedési rendszerek fejlesztése, fenntarthatóságot támogató politikai környezet megteremtése. Programpontjai úgy fogalmazzák meg a fenntartható településfejlesztés feladatait, hogy hiányzik az átfogó, rendszerszemléletű elméleti modell, amely egységes szemléletben értelmezi a feladatokat. A dokumentum ágazati szemléletben kezeli a problémákat és a feladatokat, ezért a végrehajtás során kisebb hatékonysággal lehet számolni, valamint az átfogó elmélet hiánya miatt a megvalósítás eredménye jelentősen eltérhet az eredeti célkitűzésektől.

Az Építészek Chicagói Deklarációja – „Egymásrataltság Deklarációja a Fenntartható Jövőért” (1993) határozottan adja meg a kihívás feladatait: a fenntartható tervezésnek csökkenteni kell az emberi tevékenység hatását a természetre, miközben fejleszteni kell az életminőséget és a jólétet. Az 1994-ben a Fenntartható Városok Európai Konferenciáján elfogadott Aalborgi Charta (Európai Városok Chartája a Fenntarthatóság Felé) felvállalja a felelősséget a társadalmi-gazdasági feszültségek integrált kezelésére, a szociális és egészségügyi problémák mérséklésére.

A Charta kampányt kezdeményez a célkitűzések megvalósítására, és megfogalmazza a Local Agenda 21 akciótervet, a helyi akcióprogramok kidolgozását. Mind az Agenda 21 és a Helyi Agenda 21 elismeri,

⁴ Önálló jogi személy.

hogyan a helyi hatóságok létfontosságú szerepet játszanak a nagyközönség nevelésében, mobilizálásában, a fenntartható fejlődés elősegítésére vonatkozó lakossági igény kielégítésében. Lényegében a helyi önkormányzatok és más szektorok közötti partnerkapcsolat kialakításának a folyamatáról szól.

A Riói és az Aalborgi Konferencia hatására rendezte meg az ENSZ Emberi Települések Központja konferenciáját Nairobiban 1994-ben, mely a fenntartható településfejlesztés elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozott. A megoldást a hatékony környezetvédelemben, területfelhasználásban, a környezeti erőforrások megőrzésében, az integrált településtervezésben, a gazdasági egyenlőtlenségek mérséklésében látták. Az eddigi gyakorlat általános jellemzője, hogy „a legtöbb szituációban a városi lakosok a politikakészítés tárgyai, nem aktív résztvevői a politikakészítésnek”. Az ENSZ Emberi Települések Központja, HABITAT II. Isztambuli konferencián (1996) elfogadott **„A települések fenntartható fejlődését segítő cselekvési program” (Habitat Agenda)** célkitűzései között található a megfelelő otthon biztosítása mindenki számára, valamint a biztonságosabb, egészségesebb és lakhatóbb, igazságos, fenntartható és termékeny emberi települések létrehozása. A Habitat II. sem ad elméleti keretet a fenntartható település szerkezeti-funkcionális tervezéséhez, ugyanakkor a dokumentum nagy része már a megvalósítás részleteivel foglalkozik.

A Várostervezők Európai Tanácsa által összeállított **Új Athéni Charta (1998)** egyik kulcsfontosságú célja: a fenntartható fejlődés és az életminőség javulásának elősegítése. A dokumentum megfogalmazza, hogy a város fenntarthatósága nagymértékben függ a terület-felhasználási módoktól és a közlekedési rendszerektől, amelyeket nem lehet külön elemként kezelni (HAJNAL K. 2006). Az EU-s városfejlesztésért felelős miniszterek nyilatkozata a **Lipcsei Charta a fenntartható európai városokról (2007)**, mely tartalmazza, hogy a városfejlesztési politikát nemzeti szinten kell meghatározni, innovatív megoldásokat nemzeti, de más szinteken is ki kell dolgozni. Arra szólít fel, hogy a városok nagyobb mértékben éljenek az integrált városfejlesztéssel, és a hangsúlyt helyezik a jó minőségű közterek létesítésére és biztosítására, az infrastrukturális hálózatok korszerűsítésére és az energiahatékonyság növelésére, proaktív innovációs és oktatási politikák kidolgozására.⁵

Szintén közösségi ajánlásokat fogalmaz meg **„a városi környezetre vonatkozó tematikus stratégia”,** mely a fenntartható városkezelési és közlekedési terveket megvalósító projektek finanszírozására, fenntartható városépítés, városkezelés gyakorlatának alkalmazására szólítja fel a tagországokat⁶.

Hazai fejlesztési programok, a környezetvédelmi tervezés alapvető irányvonalai

III. Nemzeti Környezetvédelmi Program 2007-2013.

A program nagy hangsúlyt helyez a környezeti értékek megővésére azáltal, hogy pontosan rögzíti az „átlapot” célokat, függetlenül azoktól a környezetpolitikai válaszok, illetve alkalmazott módszerek pontos meghatározásától. Három fő prioritási tengelye: a települési élet- és környezetminőség javítása, a környezetbiztonság erősítése (intézkedések: a *Települési környezetminőség, Környezet és egészség, Környezetbiztonság* akcióprogramokban); a természeti erőforrások és értékek megőrzése (intézkedések a *Fenntartható terület- és földhasználat, Vizeink védelme és fenntartható használata, Biológiai sokféleség megőrzése, természet és tájvédelem, Hulladékgazdálkodás* akcióprogramokban); a fenntartható életmód, termelés és fogyasztás elősegítése (intézkedés elsősorban a *Környezettudatos szemlélet és gondolkodásmód erősítése* akcióprogramban, illetve valamennyi akcióprogram integráns részeként szerepel). Mindhárom átfogó cél teljesítése szempontjából kiemelt jelentőségű az *Éghajlatváltozás akcióprogram* (ÜHG kibocsátások csökkentése, alkalmazkodás a várható hatásokhoz: szárazodás, csapadékviszonyok változása, rendkívüli időjárási események).

⁵ www.terport.hu, www.eukn.org/binaries/eukn/eukn/policy/2007/8/leipzig-charta-adr-hu.pdf

⁶ Az Európai Parlament állásfoglalása a városi környezetre vonatkozó tematikus stratégiáról (2006/2061(INI))

Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió (OFK)

Átfogó tervdokumentumként meghatározza a fejlesztéspolitika irányelveit, az ország közép- és hosszú távú fejlesztéspolitikai céljait, és egységbe rendezi a szakmapolitikai célokat. A koncepció „nyolc plusz egy” stratégiai célja közt fogalmazza meg a térségi versenyképesség fejlesztését, a területi felzárkózást, a fenntartható térségfejlődést és örökségvédelmet, a népesség egészségi állapotának javulását, a természeti erőforrások és környezeti értékek fennmaradását és fenntartható hasznosulását⁷.

Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK)

A koncepció hosszú távú célokat (fő demográfiai, környezeti és településrendszerbeli változások, hosszú megvalósítási idejű infrastrukturális hálózat céljai) és középtávú feladatokat (fejlesztési programok, pénzügyi eszközrendszer, a források ágazati és területi allokációjának keretei) határoz meg. 2020-ig a koncepció környezet- és természetvédelmi feladatai a területfejlesztési politika átfogó céljai közt a fenntartható térségfejlődést és örökségvédelmet, míg 2013-ig középtávú országos területi célok közt a megújuló energiaforrások részarányának növelését és a rurális (vidéki) térségek területileg integrált fejlesztését említi⁸.

Országos Területrendezési Terv (OTrT)

A 2003. évi XXVI. törvény (módosítva 2008) az Országos Területrendezési Tetről célja, hogy meghatározza az ország egyes térségei területfelhasználásának feltételeit, a műszaki-infrastrukturális hálózatok összehangolt térbeli rendjét, tekintettel a fenntartható fejlődésre, valamint a területi, táji, természeti, ökológiai és kulturális adottságok, értékek megőrzésére, illetve erőforrások védelmére. Az ország településein, az egyes térségekben a területfelhasználásra és az építésre vonatkozó szabályokat e törvény rendelkezéseivel összhangban kell kialakítani.

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv és operatív programjai

Az ÚMFT az EU-s források eredményes és hatékony felhasználását megalapozó stratégiai keretet tartalmazza, feladatát 15 operatív program hajtja végre. Eredményes megvalósítása elképzelhetetlen a környezetvédelmi intézkedések nélkül. A Környezet és Energia Operatív Program célja a fenntartható fejlődés elősegítése, hazánk környezeti problémáinak mérséklése, ezzel javítva a társadalom életminőségét és a gazdaság környezeti folyamatokhoz történő alkalmazkodását. A prioritások – az egészséges, tiszta települések; a vizeink jó kezelése és a hatékony energia-felhasználás, természeti értékeink jó kezelése, a megújuló energiaforrás-felhasználás növelése, fenntartható életmód és fogyasztás – által felsorolt javaslatok megvalósítása javíthat hazánk környezeti állapotán, a lakosság egészségén és életminőségén, főként, ha e fejlesztések valamennyi ágazatban megjelennek, és a fenntarthatóság kritériumait is kielégítik. A KEOP-ban megvalósuló fejlesztések területi vetületét az OFK-val együtt az OTK adja, általános stratégiája az OFK környezeti célkitűzésével van összhangban. A környezet javítását a Közlekedés OP (környezeti terhek enyhítése, fenntartható közlekedés) és Gazdasági OP (energia-hatékony, környezetbarát, akadálymentesített járműpark kialakítása, a környezetbarát járművekhez kapcsolódó innováció, K+F és gyártás) keretében megvalósuló fejlesztések is támogatják. A hét regionális operatív programban többek közt település-rehabilitáció, hulladékkezelés, energia-takarékossági beruházások, környezetbarát térségi közlekedési rendszerek kialakítása, környezeti szemléletformáló programok, környezeti, természeti értékek védelme, ökoturisztikai fejlesztések kerülnek finanszírozásra⁹.

7 96/2005. (XII. 25.) OGY határozat az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptióról.

8 Az Országgyűlés 97/2005. (XII.25.) OGY határozata az Országos Területfejlesztési Konceptióról.

9 www.nfu.hu/uj_magyarorszag_fejlesztési_terv_2

Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program (NAKP) (2007-2013)

A program jellegzetesen ágazatközi, agrár- és vidékfejlesztési, környezet- és természetvédelmi célokat valósít meg. Két fő területre összpontosít: a természeti erőforrások védelmére (talaj, felszíni és felszín alatti vízkészletek, genetikai erőforrások, erdő és táj), továbbá a fogyasztásra, illetve felhasználásra kerülő termékek minőségbiztosítására, szennyező anyagoktól való mentességére, az élelmiszerbiztonság fokozására. A program a különböző környezetkímélő mezőgazdasági termelési módok és a környezet, a természet védelmét szolgáló gazdálkodás elterjedését kívánja elősegíteni¹⁰.

Kistérségi környezetvédelmi programok tartalmi követelményei

A kistérségekre vonatkozó környezetvédelmi programnak összhangban kell lennie a magasabb területi szintek fejlesztési dokumentumaival, elsősorban az érvényben lévő Nemzeti Környezetvédelmi Programmal, az érintett megye, régió komplex környezetvédelmi programjával. A környezetvédelmi programok célja, hogy hozzájáruljanak az országos és regionális szinten meghatározott és a helyi szinten jelentkező környezeti problémák megoldásához. Maga a program egy döntéshozást támogató, befolyásoló eszköz, melynek segítségével az elérendő célállapotok megvalósításához pályázati források bevonása válik lehetővé.

A környezetvédelmi program céljaként fogalmazható meg a környezeti állapot általános javításán túl, a táj arculatának megőrzése és a települési környezet javítása, élhetőbbé válása, mindez a levegő, a talaj és vízbázis-védelem szempontjainak figyelembevételével. Elsősorban két szintre vonatkozóan határozza meg a környezetvédelemre vonatkozó beavatkozási területeket, a kistérségi (statisztikai kistérségi, több-célú társulási) (makro)szintre, és a települési (mezo)szintre. A harmadik környezetvédelmi szempontból fontos cselekvési (mikro)szint a háztartások szintje, cselekvési kompetenciáira csak utalásokat tartalmaz a fejlesztési program.

A tervezési dokumentum a helyzetértékelés és a tervezési előzmények alapján határozza meg a térségi és települési szinten megoldható környezetvédelemmel kapcsolatos feladatok körét. A program tartalmát tehát elsősorban a térségi környezet adottságai, és lehetőségei határozzák meg. A kistérségi környezetvédelmi programnak kettős szerepet kell betöltenie: egyfelől olyan tevékenységeket kell terveznie, amelyek megvalósításával aktívan hozzájárul az országos és a regionális szinten prioritásnak tekintett környezeti problémák megoldásához, másfelől hatékony eszköznek kell lennie az adott kistérség (önkormányzatok, lakosság, gazdálkodók) által legfontosabbnak tekintett helyi problémák kezeléséhez.

A környezeti problémák közül sok olyan van, amely azért globális, országos vagy regionális szintű, mert – bár volna mód az egyes problémák eseti megoldására – ezen problémák helyi kezelésére valamilyen általános okból nem kerül vagy nem kerülhet(ett) sor (pl. pénzhiány, szakértelem hiánya, érdektelenség). Vannak azonban olyan környezeti ügyek is, amelyek a probléma jellegéből adódóan eleve csak a helyinél magasabb szintek bevonásával, koordinációjával kezelhetők eredményesen (pl. vízbázisok védelme). Ezért a különböző szintek csak megfelelő együttműködés esetén lehetnek igazán eredményesek. Ahhoz, hogy a különböző szintű feladatok jól elhatárolhatók, illetve összehangolhatók legyenek, elsőként a közös szemléleti megközelítést, a célokat és az alapelveket kell tisztázni.

A különböző eszközök (programok, jogi és gazdasági szabályozók stb.) is akkor lehetnek igazán hatékonyak, ha azonos elvek érvényesítését célozzák. Ezért fontos, hogy a program elkészítésekor is a környezetvédelmi törvény által megfogalmazott (6-12. §) alapelvek érvényesüljenek: az *elővigyázatosság, megelőzés, helyreállítás, a felelősség, az együttműködés és a tájékozódás, tájékoztatás, nyilvánosság elve*. Mindezen alapelvek illeszkednek a területfejlesztés alapelveihez: *szubszidiaritás, decentralizáció, partnerség, nyilvánosság és részvétel elve*.¹¹

¹⁰ www.fvm.hu

¹¹ Útmutató a települési környezetvédelmi programok készítéséhez. ÖKO Rt., Budapest, EUROPROJEKT GmbH, Ausztria, Budapest, 1998.

A kistérségre vonatkozó környezeti tervezési, programkészítési folyamat egy többlépcsős folyamat, amelynek elemei:

- helyzetfeltárás,
- jövőkép és a célok, prioritások meghatározása,
- tervezés (a célok megvalósításához szükséges feladatok és eszközök, azaz a program meghatározása),
- a megvalósíthatóság vizsgálata, prognózis,
- megvalósítás,
- monitoring, ellenőrzés és értékelés.

A következőkben a kistérségi környezetvédelmi program legfontosabb tényezőinek, a programkészítés alapelveinek, a terv felépítésének, és az eszközökre vonatkozó legfontosabb követelmények, lehetséges változatok bemutatására kerül sor.

1. Helyzetfeltárás - A környezeti állapot felmérése, bemutatása

Ahhoz, hogy a környezetvédelmi programok szakmai szempontból megalapozottak legyenek, elengedhetetlen az aktuális környezeti állapot felmérése és leírása. Részben azért, hogy a jövőképben, környezeti koncepcióban meghatározott célokat milyen tényleges környezeti állapotokból kiindulva kell elérni, részben azért, hogy a program készítése során a környezeti minőségjavító intézkedéseket és beavatkozásokat fontossági és sürgősségi sorrendbe lehessen állítani (prioritások).

A környezeti állapot felmérésére és leírására számos különböző logikai keretet alkalmaznak, az egyik legelfogadottabb az OECD és az EU által is alkalmazott ún. Hatótényezők - Terhelés - Állapot - Hatás - Válasz (Driving forces - Pressures - State - Impacts - Response, DPSIR) rendszer, mely a környezeti hatásoktól a megoldáskeresésig követi a folyamatokat. E rendszer azon az ok-okozati viszonyon alapul, hogy az emberi tevékenység terheli a környezetet, és változást idéz elő annak minőségében, valamint a természeti erőforrások mennyiségében. A társadalom válaszol ezekre a változásokra környezeti, általános gazdasági és szektorális politikáin keresztül. A *hatótényezők* csoportjába az emberi tevékenységek tartoznak, így pl. a makrogazdasági folyamatok, energia, közlekedés, ipar, mezőgazdaság, idegenforgalom, fogyasztás, népesedés. A *környezetterhelés* tartalmazza a természeti erőforrások használatát, környezetszennyezést, környezeti folyamatokat, mérgező anyagokat, településekre, hulladék kibocsátásra vonatkozó adatokat. Az *állapot* a környezet és a természeti erőforrások terhelése nyomán létrejövő helyzet, légköri folyamatokra, környezeti elemekre és természeti erőforrásokra vonatkozó adatok tartoznak ide. A *hatás* mutatói biológiai, fizikai rendszerekre vonatkoznak, ide tartozik az emberi egészség, ökoszisztémák épsége, haszonállatok és -növények, agrár-ökoszisztémák, építmények állaga. Végül a *válasz*, a káros hatások csökkentésére, kiküszöbölésére irányuló intézkedések: gazdasági és környezeti tényezőkre vonatkozó adatok, mint közigazgatás, háztartások, vállalkozások, környezetbiztonság és nemzetközi együttműködés.

Az állapotleíró rész felépítése egy kistérségi környezetvédelmi fejlesztési programban általában a következő:

- általános alapadottságok feltárása (a kistérség és településeink természeti, gazdasági, társadalmi, infrastrukturális jellemzői);
- a környezetet érő káros hatások, terhelések, emisszió;
- környezetállapot jellemzői környezeti elemek és rendszerek szerinti bontásban (levegőminőség, vízminőség, talajminőség, biogeográfiai adottságok, társadalmi jellemzők, környezet-egészségügy, települési- és épített környezet, hulladékgazdálkodás, zaj- és rezgésterhelés, sugárzás, környezetbiztonság, környezettudat, környezeti szemléletformálás);

- környezeti, tájökológiai folyamatok, trendek (dinamikus megközelítés, értékelés);
- a környezeti állapot javítására tett intézkedések vagy arra irányuló tevékenységek felmérése.

II. Állapotértékelés - érték- és probléma-kataszter kialakítása

Az állapotértékelés összefoglalja és rendszerezi a helyzetfeltárás folyamán összegyűjtött információkat, mely lehetőséget ad a kistérség környezeti állapotának értékelésére. E folyamat nyomán tárulnak fel a valós problémák, és ezek alapján lehet meghatározni, hogy melyek azok, amelyek a környezetvédelmi program keretében oldandók, illetve oldhatók meg.

Az állapotértékelés során azt is célszerű feltárni, hogy kik felelősek a kedvezőtlen hatásokért, valamint, hogy az eddig történt intézkedések, beavatkozások mennyire voltak eredményesek (terhelés - állapot - hatás - válasz modell elemzése). Ez ugyanis segítséget nyújt a probléma megoldásának hatékony(abb) eszközeinek kiválasztásához.

A kistérség értékeit, melyekre építeni lehet, és amelyeket óvni kell, illetve a problémákat az alábbi formában lehet összefoglalni:

- a **SWOT analízis**, mely tömören és világosan foglalja össze a térség környezeti állapotát és jövőjét leginkább meghatározó erősségeket (Strengths), gyengeségeket (Weaknesses), lehetőségeket (Opportunities) és veszélyeket (Threats). A program ennek megfelelően az erősségekre alapozva, a lehetőségeket kihasználva kerül kialakításra, a gyengeségek kiküszöbölésére és a veszélyek elkerülésére törekedve.
- Az értékek feltárása, az **értékkataszter** az állapotértékelés fontos része. Az értékek lehetnek hasznosítható erőforrások, tartalékterületek, természeti, kulturális értékek. Ezek esetében a későbbiekben az értékvédelem biztosítása a legfőbb szempont. Az állapotértékelés támpontot adhat a potenciális veszélyeztető tényezőkről.
- A **problémafa** a térségben felmerült, megoldásra váró környezeti problémákat rendszerezi, ezzel megalapozza a program logikai felépítését.

III. Programkészítés

A kistérség környezetvédelmi programjának célja, hogy a kistérség környezeti potenciálját a fenntartható használat elvének érvényesítése mellett eredményesen használja ki, amely kedvező társadalmi és gazdasági folyamatokat eredményez. További elvárás a környezeti károk felszámolása, a megelőző fejlesztési stratégiának köszönhetően környezetkárosítás kiküszöbölése, mindez a környezeti elemek és az ember egészségének megóvása érdekében, a környezetbiztonság fokozása révén.

A célok és prioritások meghatározása

A célok és prioritások rendszere kialakításának alapját a problémafa, és/vagy a SWOT-analízis képezi. A célok többfélék lehetnek, lényeges a konkrét megfogalmazás, hogy teljesítésük utólag értékelhető legyen. Számos tanulmány, illetve maga a környezetvédelmi törvény is a célokat általában célállapotként jelöli meg. A gyakorlatban azonban sok esetben a cél a probléma megszüntetése. Ez egybeeshet egy adott célállapottal, illetve megfogalmazhatók olyan környezeti állapotjellemzők, amelyek jó indikátornak tekinthetők az adott cél elérésénél. Így a céloknak csak egy része fogalmazható meg konkrét környezeti célállapot formájában. Céltípusként például az alábbiak jelennek meg:

- **Konkrét környezeti célállapot** (környezetvédelmi program céljai megfogalmazhatók a környezeti elemek szerinti bontásban is. Az egyes tevékenységek leírása tartalmazza, hogy végrehajtása mely célállapotok

eléréséhez járul hozzá pl. egy adott környezeti elem terhelése határérték alatti legyen).

- *Kibocsátás csökkentése* (pl. az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése egy bizonyos %-kal, ennek egyik alpontja lehet e célt megvalósító specifikus célok, mint pl. a hulladékszegény technológiák alkalmazása).
- *A hatótényezők valamilyen korlátozása* (pl. a környezetbarát közlekedés biztosítása).
- *Valamilyen védettségi szint biztosítása* az értékek megtartása érdekében, amire akkor van lehetőség, ha ez jogilag is megoldható és valamilyen meglévő állapot fenntartására vonatkozik.
- *Valamilyen környezetvédelmi célt szolgáló kapacitásnagyság kiépítése* (pl. adott nagyságú hulladékfeldolgozó létesítése).
- *Ágazati megközelítés, szakterületenként meghatározott célok* (pl. energetika, közlekedés, mezőgazdaság stb. területén megvalósítandó környezetvédelmi feladatok).
- *Egy, a használat által meghatározott minőségi szint fenntartása valamilyen környezeti elemnél* (pl. a jó minőségű ivóvíz vagy az egészségvédelmi előírásoknak megfelelő fürdővíz minőség elérése).

Tapasztalatok szerint egy-egy kistérség, sőt település szintjén is sokkal több célt lehet megfogalmazni, mint amelynek megoldására reális lehetőség nyílik a program időszakában. Ebben az esetben elkerülhetetlen a célok között fontossági, sürgősségi sorrend meghatározása.

A prioritások közé kell emelni még pl. azokat a célokat is, amelyek valamely egészségkárosító hatás megszüntetését, csökkentését, vízbázisok veszélyeztetésének csökkentését, kardinális természeti érték védelmét szolgálják. Gyakran ezek is nagyobb feladatot jelentenek, mint amit egy kistérség, települési szövetségek, vagy az önkormányzat fel tud vállalni. Ilyenkor – külső források, támogatások keresése mellett – a célok olyan módon is rangsorolhatók, hogy az azonos fontosságúak közül melyikre található a legeredményesebb, leghatékonyabb megoldás.

Feladatok, eszközök, megoldások meghatározása

A célok, prioritások kiválasztása után a következő lépés a meghatározott célok megvalósítását legjobban szolgáló feladatok, eszközök és megoldások kijelölése.

Az anyagi erőforrások, a szabályozási intézkedések, az információs rendszer a feladatok megvalósításának eszközei. Fontos tisztázni, hogy ezek az eszközök milyen célokat szolgálnak. Általánosságban az az ideális eset, ha a következő folyamat előre becsülhető:

Probléma és okai $\Rightarrow$ Célok $\Rightarrow$ Megoldási alternatívák / eszközök $\Rightarrow$
Ellenőrizhető eredmény

Az eszközök egy lehetséges csoportosítása:

a) közvetlen beavatkozások, amelyek általában beruházások, fejlesztések, rekonstrukciók formájában jelennek meg:

- új, környezetvédelmi célt szolgáló létesítmények megvalósítása, a meglévők kapacitásának bővítése (pl. elkerülő út építése, új szennyvíztisztító létesítése).
- Műszaki korszerűsítések, környezetvédelmi célú vagy környezetre káros hatással lévő tevékenységek esetében (pl. a helyi tömegközlekedési eszközök környezetvédelmi célú korszerűsítése, környezetkímélő berendezések, hulladékszegény technológiák).
- Környezetvédelmi célú kiegészítő berendezések, létesítmények megvalósítása (pl. szűrők alkalmazása, a szelektív gyűjtéshez szükséges edényzet kialakítása).
- Rekonstrukciós felújítási és/vagy rehabilitációs munkák ökológiai, tájvédelmi, településvédelmi

szempontból (pl. műemlékek felújítása, hulladéklerakóhelyek, meddőhányók rekultivációja, zöldterületek felújítása, élőhely-rekonstrukció).

- Új zöldfelületek, zöldterületek kialakítása (pl. új közpark, véderdő kialakítása).
- Környezetszennyező tevékenységek, létesítmények kitelepítése a települések belterületeiről (pl. jelentősen légszennyező, zajos ipari üzem, vagy tevékenység lakóterületektől távolabbi telephelyre történő kitelepítése, útnyomvonal átépítése).
- Adott területen valamilyen környezeti elem szempontjából szennyezésmentes állapot kialakítása (pl. egy terület megtisztítása a hulladéktól, szennyezett talajtól).
- Környezetbarát hulladék-ártalmatlanítási, hasznosítási technológiák, rendszerek alkalmazása (pl. szelektív gyűjtés, hulladékhasznosítás megvalósítása).
- Közlekedési forgalomszabályozási lépések bevezetése (pl. sétáló utcák, egyirányúsítás, sebességcsökkentés bizonyos területeken, időszakokban, illetve gépjárműtípusokra).
- Allergén növények terjedésének visszaszorítása (pl. parlagfű irtása, elhanyagolt (zöld)területek kezelése, hasznosításba vétele).

b) Szabályozási lépések, amelyek elsősorban a jogi, műszaki, gazdasági szabályozás környezetvédelmi célú alkalmazását jelentik:

- speciális emissziós és immissziós szabályok, határértékek alkalmazása azokon a területeken, ahol erre az önkormányzatoknak módja van (pl. csendes övezetek kialakítása, az országos szabályozásnál szigorúbb levegőminőségi határértékek alkalmazása).
- Tevékenységi korlátok alkalmazása, egyrészt tevékenységek tiltásával, nagyságrendi behatárolással, másrészt az adott tevékenységre nézve a környezeti szempontból elfogadott technológiák előírása (pl. az ivóvíz-kutak védőterületeinek kialakításánál különböző tevékenységekre vonatkozó szabályok alkalmazása).
- Létesítési, területhasználati korlátozások (pl. az átszellőzés védelme érdekében az épületekre előírt speciális magassági korlátozások bevezetése egy adott területen).
- A településüzemeltést szolgáló vállalatok, tevékenységek környezetbarát működésének biztosítása, hatékonyságának javítása.
- Gazdasági eszközök érvényesítése bizonyos tevékenységeknél a környezetvédelmi problémák csökkentésére (pl. támogatás, adókedvezmények, kedvezményes vagy ingyenes ingatlan biztosítása).
- Környezettudatos viselkedési normák kialakítása - akár azokon a területeken is, ahol határérték megadására nincs lehetőség (pl. a kutyatartás körülményeinek befolyásolása).
- A környezetvédelemhez kapcsolódó intézményi feltételek javítása - a környezetvédelmi feladatok ellátásával és a környezetvédelmi szabályok betartásával kapcsolatban az ellenőrzési rendszer erősítése (pl. hatékonyabb, gyorsabb döntési rendszerek alkalmazása).

c) Az információrendszer fejlesztésével kapcsolatos eszközök:

- környezeti állapotfelmérés készítése, pontosítása egy-egy adott területre nézve a problémák jobb azonosítása, a megoldások hatékonyságának növelése érdekében.
- A meglévő környezeti monitoringrendszer korszerűsítése, a hiányzó elemek létrehozása, vagy adott esetben a rendszer kiépítésének megkezdése.
- Aszennyezőforrások, illetve hatótényezők feltérképezése a beavatkozások hatékonyságának növelésére (pl. szennyvíz-kibocsátási pontok feltérképezése).
- A védendő értékek felmérése (pl. értéktérkép készítése).

d) A problémák megoldását szolgáló kutatási, tervezési, fejlesztési lépések:

- terhelhetőségi normák meghatározása a szabályozás korszerűsítésének elkészítéséhez.
- Egy adott környezeti probléma kezelését elősegítő kutatások abban az esetben, ha a problémakezelés az ismeretek hiányában megoldhatatlan.

e) A program megvalósításához szükséges tudatformálási, esetleg oktatási feladatok ellátása, illetve a kapcsolódó lakossági tájékoztatás.

f) A program megvalósításához szükséges együttműködések, koordináció biztosítása (pl. kistérségek közti, regionális együttműködés a megfelelő szennyvíztisztítás vagy hulladék elhelyezés biztosításához).

E felsorolásból látható, hogy elméletileg igen tág eszköztár áll rendelkezésre, de az alkalmazásnak számtalan korlátja van, pl. a beavatkozások gyakorta jelentős erőforrásigénye. Az elméletileg lehetséges eszközök közül ki kell választani a ténylegesen javasolható megoldásokat, miután a lehetséges alternatívák összegyűjtésre, azok előnyeinek és hátrányainak áttekintésre kerültek. A választást általában a következő kritériumok befolyásolják:

- Környezeti hatékonyság: ezzel kapcsolatosan több szempontot is meg kell vizsgálni. Például, hogy az adott intézkedés, beavatkozás milyen mértékben és módon képes a problémát megoldani, alkalmazása esetén meg lehet-e akadályozni a probléma kiújulását, illetve nem okoz-e más jellegű környezeti problémát? Milyen mértékben alkalmas az adott probléma által előidézett környezeti kockázat érdemi csökkentésére? Milyen az időbeli hatékonysága?
- Költséghatékonyság: milyen költségvonzata van a tervezett beavatkozásnak (beruházási és működési költségeket is beleértve), és ez arányban áll-e az elérhető eredménnyel? Milyen lehetőségek nyílnak a szükséges külső források előteremtésére?
- Konfliktuselemzés: az adott megoldás alkalmazása milyen újabb konfliktusokhoz vezethet: kik a bevezetés nyomán keletkező „haszon” élvezői és kik azok, akiknek az érdekeit sérti, korlátozza?
- Alkalmazhatóság: mennyire vannak meg a megoldási mód alkalmazásának egyéb feltételei (szakirányítás, ellenőrzés, társadalmi elfogadtatás stb.)?
- Integrálhatóság: a megoldás, hogyan integrálható az önkormányzat más szakterületeinek terveibe, mennyire esnek egybe az elképzelések az önkormányzatok általános fejlesztési elképzeléseivel¹².

IV. A települési környezetvédelmi program egyeztetése és egyéb településfejlesztési tervekkel való összehangolása

A kistérségi környezetvédelmi program készítése során összhangot kell kialakítani a kistérségi és a kistérséget alkotó települések fejlesztési és településrendezési tervek tartalmával. Az 1996. évi XXI. tv. feladatként definiálja a területfejlesztési koncepciók, programok készítését. Az Európai Unió regionális politikájával nagymértékben konform területfejlesztési törvény a programozás EU-s követelményét jelenítette meg ebben a rendelkezésben. A törvény három dokumentumot nevesít: a területfejlesztési koncepciót, a területfejlesztési programot és a területrendezési tervet. A törvény valamennyi térségi szint számára ajánlja, a kötelezően létrehozandó térségi egységek számára pedig előírja a megalkotásukat. A tervek struktúrájára csak általánosságban utal. Nem ír elő vertikális és horizontális összehangoltságot vagy tartalmi követelményeket. A törvény a területfejlesztés rendszerében az önkormányzatok kistérségi társulásait úgy nevezte meg, mint amelyek kompetenciájába tartozik a kistérségi fejlesztési koncepciók elkészítése, elfogadása (PAP N. 2007).

A településfejlesztési koncepció minimum 12 éves időtartamú, melyet négyévenként felül kell vizsgálni, és tartalmazza a település környezeti állapotával kapcsolatos fejlesztési elvárásokat. A koncepció keretei alapján készülő településfejlesztési program négyéves időtartamú és figyelemmel kell lenni a koncepcióban

¹² Útmutató a települési környezetvédelmi programok készítéséhez. ÖKO Rt., Budapest, EUROPROJEKT GmbH, Ausztria, Budapest, 1998.

előírányzott környezeti célkitűzésekre. Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló (1997. évi LXXVIII.) törvény és módosítása, az épített környezet alakítását (azon a település alakítását) a környezet-, természet- és építészeti értékvédelmi követelményekkel összhangban írja elő. A települési önkormányzat építésügyi feladatai közé tartozik a településrendezési tervek kidolgoztatása, összehangolása, egyeztetése; a helyi építési szabályzattal a rendezési terv érvényre juttatása; az építészeti örökség (műemlékek) védelme. A területrendezési terv szintén a területfejlesztési koncepciót veszi alapul, mely biztosítja a területi adottságok és erőforrások hosszú távú hasznosítását és védelmét, az ökológiai elvek érvényesítését, a műszaki-infrastrukturális hálózatok összehangolt elhelyezését és a területfelhasználás rendszerét, optimális hosszú távú területi szerkezetét¹³. A településrendezés alapvető feladataként határozza meg a törvény az emberhez méltó környezet biztosítását, a környezet-, a természet-, a tájvédelem és az élővilágvédelem biztosítását. A helyi építési szabályzat pedig a környezet természeti, táji és épített értékeinek védelmével kapcsolatos helyi követelményeket állapít meg.

A rendezési terv szerkezeti- és szabályozási tervlapjain a következő – a kistérségi, települési környezetvédelemhez kapcsolódó – környezetvédelmi szempontok szerint elkülönített területek kerülnek kijelölésre:

- művi értékvédelmi területek (országos (nemzetközi) műemlékek védelmi területe, helyi védettség alá vont műemlékek védelmi területe).
- Táj- és természetvédelmi területek (országos (nemzetközi) táj- és természetvédelmi terület, helyi védettség alá vont táj- és természetvédelmi terület).
- Környezetvédelmi területi határok (levegőtisztaság-védelmileg érzékeny övezet, levegőszennyezés szempontjából terhelt terület, zaj- és rezgésvédelmileg érzékeny övezet, zajjal és rezgéssel terhelt övezet, és talajvédelem szempontjából érzékeny területek (védőterületek), zöldfelületek és létesítmények területe, gyógyhelyek területe).

A rendezési terv kijelöli továbbá a vonalas infrastruktúra (közlekedési- és közmű-nyomvonalak) elhelyezési sávjait, illetve a szennyező objektumok telepíthetőségének területi változatait (ipar, hulladékártalmatlanító, szennyvíztisztító, energiatermelő berendezések stb.)¹⁴. A területfejlesztési projektek a fejlesztés legkisebb elemei, amelyek már a megvalósítást is magukban foglalják.

A további fejezetekben a programokért felelős személyek, szervezetek kerülnek megnevezésre. Emellett a kedvezményezettek, akiket érintenek a feladatok, valamint a programokat megvalósítók, végrehajtók. A várható eredményeket különböző, a környezeti állapotra vonatkozó mutatókkal lehet nyomon követni, e mutatókat a célok és feladatok meghatározásához lehet igazítani. A környezetvédelmi intézkedésekkel elérhető társadalmi, gazdasági és környezeti hatás megnevezésére is sor kerülhet a program sikeressége érdekében. Monitoring biztosításával, a mutatókkal való állapotkövetéssel a terhelés csökkentése, új értékek felderítése révén lehet a kistérségek értékeinek, természeti és épített elemeinek javítását megvalósítani. Fontos és meghatározó eleme a programnak a költségek és a források pontos megjelenítése. A programokat saját pénzügyi eszközökből, helyi vállalkozói tőkéből, nemzetközi működőtőkéből, illetve vissza nem térítendő pénzügyi támogatásokból oldhatják meg a fejlesztésre kész kistérségek.

Összegzés

A kistérség, mint közigazgatási egység meghatározott térségi, településközi funkciókat lát el, térségi tervezést végez. Környezetvédelmi tevékenysége, a környezettudatos kistérség-fejlesztés mindazon, a kistérségre, a kistérséget alkotó településekre kiterjedő tervezési és megvalósítási tevékenységek összessége, amelyek a lakosság életminőségének, ellátási és környezeti viszonyainak javítását, a természetes és épített környezetének védelmét szolgálják. Ilyen a környezeti infrastruktúra kialakítása,

¹³ 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről 5.§ m, n, o bek.

¹⁴ Útmutató a települési környezetvédelmi programok készítéséhez. ÖKO Rt., Budapest, EUROPROJEKT GmbH, Ausztria, Budapest, 1998.

fejlesztése, mely magában foglalja a szennyvízkezelés, ivóvízminőség javítását, a hulladékgazdálkodást, a légszennyezés csökkentését, megszüntetését, a védett természeti értékek és területek megőrzését, a természeti kockázatok és katasztrófák megelőzését, illetve az intézményrendszer kialakítását. Mindezen intézkedések megvalósítása elősegíti az életminőség javulását.

A környezettudatos kistérségfejlesztés azonban tágabb értelmezésben azt is jelenti, hogy a kistérségek működésük során csak annyi erőforrást használjanak fel, amellyel nem lépik át az eltartóképességük határát. Azaz a kistérség ökológiai lábnyoma kisebb vagy azonos legyen az eltartó térség (egy táj, egy ország) ökológiai kapacitásával. A tágabb értelmezésű környezettudatos fejlesztés egyelőre csak települési szinten valósul meg, az is önkéntes alapon és hazánkban is csak hét ökofaluban.

A kistérségfejlesztés hazai gyakorlata azt mutatja, hogy a kistérséget alkotó önkormányzatok nem rendelkeznek megfelelő szakemberekkel, értékrendjük a hagyományos fejlesztési koncepciókban gyökerezik, így az olyan fogalmak, mint pl. ökológiai lábnyom, az életminőség, az élhető és működő város a hagyományos paradigma tartalmával jelennek meg többnyire a gyakorlatban. Így az országos fejlesztési elképzeléseknek, EU-s elvárásunknak megfelelően, az ÚMFT által finanszírozandó kötelező környezeti infrastrukturális elemek megvalósítására kerül többnyire sor. Példaértékűek azok a felelősen gondolkodó helyi közösségek, melyek a kötelező településfejlesztési feladatokon túl olyan kezdeményezéseket indítottak, illetve ilyen jellegű mozgalmakhoz csatlakoztak, amelyek élhetőbb, egészségesebb és esztétikusabb településkörnyezet kialakítására törekednek (pl. Klímabarát Települések Szövetsége, Európai Vidékfejlesztési és Falumegújítási Munkaközösség, Virágos Magyarországért mozgalom, Európai Virágosítási és Tájépítészeti Társaság).

Irodalom

- BEKÉNYI J. – BÉRCESI F. – NÉMETH J. 2003: A kistérség fogalma, funkciói, intézményrendszere (Előzetes koncepció – vitaanyag). In: Kistérségi közigazgatás (szakértői tanulmányok), Magyar Közigazgatási Intézet, Budapest.
- DANCS B. 2007: A kistérségek szerepe (a Nemzeti Fejlesztési Tervben), a kistérségi programok hatékony kommunikációja. Kézirat, BGF KFK, Budapest. http://elib.kkf.hu/edip/D_13689.pdf
- FALUVÉGI A. 2000: A magyar kistérségek fejlettségi különbségei. Területi Statisztika. 3. (40) évf. 4. sz. pp. 319-346.
- HAJNAL K. 2005: „Aurea Mediocritas” - az egyensúlykeresés útjai. A fenntartható fejlődés elméleti kérdései. In: Glück R. - Gyimesi G. (szerk.): A PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola évkönyve. PTE KTK Pécs, pp. 136-149.
- HAJNAL K. 2006: A fenntartható fejlődés elméleti kérdései és alkalmazása a településfejlesztésben. PhD-értekezés. PTE TTK, Pécs, 190 p.
- LÁSZLÓ M. – PIRISI G. 2007: A terület- és településfejlesztés intézményrendszere. In: LÁSZLÓ M. - PAP N. (szerk.): Bevezetés a terület- és településfejlesztésbe. Lomart K., Pécs, pp. 35-52.
- NEMES G. 2003: Vidékfejlesztés és előcsatlakozási felkészülés Magyarországon. Közgazdasági Szemle, I. évf. január, pp. 56-75.
- NEMES NAGY J. 2009: Terek, helyek, régiók (A regionális tudomány alapjai). Akadémiai Kiadó, Budapest, 350 p.
- PAP N. 2007: Kistérségfejlesztés. Alexandra Kiadó, Pécs, 201 p.
- SCHULTZ G. é.n.: [Közszolgáltatások kialakítása és szervezése a kistérségek szintjén](#). Századvégi műhelytanulmányok 12.

SZABÓ-KOVÁCS B. 2005: Kistérségi együttműködések, társulások jellemzői a Dél-Dunántúli régióban. Comitatus, XV. évf. 11-12. szám, pp. 7-23.

SZEGVÁRI P. 2006: Önkormányzatiság és oktatásigazgatás. Avagy hol tart a kistérségi közigazgatás? Educatio 1. sz. pp. 91-105.

Az Európai Parlament állásfoglalása a városi környezetre vonatkozó tematikus stratégiáról (2006/2061(INI)).

LIPCSEI CHARTA a fenntartható európai városokról.

Magyarország Kistérségei, KSH, 2001.

Makói Kistérség környezetvédelmi programja 2004-2010. Terra Studio Kft, Budapest, 185 p.

Új Magyarország Fejlesztési Terv

Útmutató a települési környezetvédelmi programok készítéséhez. ÖKO Rt., Budapest, EUROPROJEKT GmbH, Ausztria, Budapest, 1998.

TÉRPORT szakmai portál

www.leadernet.sietset.hu

Kistérség és identitástudat - Egy kutatás tapasztalatai

Bevezetés

Tanulmányunk a kistérségi társulások tartós térstruktúra-váltásához szükséges területi identitással, ismerettel és térszemlélettel foglalkozik. Az egyik uralkodó probléma, hogy mesterségesen létrejön egy térstruktúra – a kistérség –, melyben ugyanakkor nem alakulnak ki térkapcsolatok és emóciók.

A fent említett problémát 2006-2007-ben a Pécsi kistérség területén végzett empirikus kutatásunk¹ segítségével kívánjuk bemutatni. Vizsgálatunk elsődleges célja az volt, hogy feltárja a statisztikai kistérség területén kialakult térszemléletet, és az ehhez kapcsolódó identitástudatot. A kutatás két lépésből állt. Elsőként a Pécsi kistérség polgármestereinek és intézményvezetőinek viszonyulását vizsgáltuk a kistérséghez, mint területi egységhez, valamint a kistérségi mentális területeket kívántuk feltérképezni. Második lépésben a Pécsi kistérség lakosságának identitástudatára, térszemléletére, valamint véleményükre és elvárásaikra voltunk kíváncsiak a kistérségi térrel és intézménnyel (Pécsi Többcélú Kistérségi Társulás munkájával) kapcsolatban.

Az empirikus vizsgálatunk során választ kerestünk arra a kérdésre, hogy a Pécsi kistérséghez jelenleg milyen emóciók kapcsolódnak, és hogy hogyan lehet elérni e kistérségi tér identifikációját. Meglátásunk szerint a kistérségi térstruktúra elfogadásához elengedhetetlen a lakosság térségi identitástudatának kialakítása, kialakulása.

A kistérség és az identitás fogalma

A kistérség fogalmának meghatározása céljából az alábbi két definíciót kívánjuk kiemelni:

1. A települések között létező funkcionális kapcsolatrendszerek összessége alapján lehatárolható területi egység, egymással intenzív kapcsolatban lévő, önszerveződő, egymással határos települések összessége. (1996. évi XXI. tv. 5. § h, bekezdés)
2. „a kistérség olyan területi egység, amelyet a falu-falu vagy a falu-város közötti, elsősorban a lakosság mindennapi szükségleteit kielégítő térkapcsolatok határoznak meg” (CSATÁRI B. 1996, p. 12).

1996-ban, amikor a területfejlesztésről és területrendezésről szóló jogszabály megalkotásra került, a törvény szövegében a fenti meghatározáson kívül a területfejlesztési célok és feladatok sorában szerepelt „a nemzeti és térségi identitástudat megtartása és erősítése” (1996. évi XXI. tv. 2.§ d, bekezdés). Felvetődik a kérdés, hogy az elmúlt tíz évben mi történt ezzel kapcsolatban?

A többcélú kistérségi társulások (a továbbiakban: társulások) a 2004-es év során megalakultak, majd 2005-ben munkához is kezdhetek. A társulásokra vonatkozó szabályokat a 36/2005. (III. 1.) kormányrendelet tartalmazza. E rendelet 6. §-a szerint a társulás a számára megítélhető támogatásban akkor részesülhet, ha a kistérséghez tartozó valamennyi település önkormányzatára kiterjedően legalább három közszolgáltatási feladatot elvállal. Közszolgáltatási feladatnak minősülnek a közoktatási, az egészségügyi, a szociális vagy gyermekjóléti, továbbá a területfejlesztési feladatok. A társulások e feladataikat többnyire teljesítették. Tapasztalatunk és meglátásunk szerint a nemzeti és térségi identitástudat megtartása, valamint erősítése a területfejlesztés feladatkörébe tartozik, melynek megvalósítására kevés figyelmet fordítanak (többnyire más feladatok ellátása miatt).

A második fogalom meghatározás a kistérség funkcionális megközelítésével könnyebben érthetővé teszi

¹ A szerző e kutatást a Pécsi Többcélú Kistérségi Társulás alkalmazottjaként vezette.

számunkra, hogy e területi egység fontossága és rendeltetése abban rejlik, hogy a fent említett feladatokat biztosítsa a lakosság számára. Ezt a gondolatmenetet folytatva ismét felvetődik a kérdés, hogy e területi egységnek milyennek kell lennie annak érdekében, hogy kielégítő térkapcsolatok jöjjenek benne létre, és ezekhez megfelelő emóciók kapcsolódjanak.

A kistérség fogalmának és a társulás feladatainak megismerése mellett az identitás, valamint a területi identitás meghatározása is fontos

Az identitást, vagyis a nemzeti, vallási, nemi, generációs, világnézeti kategóriákat Csepeli (1997) szerint a szocializáció során sajátítjuk el. Ezt követően pedig magától értetődően alkalmazzuk őket önmagunk és mások társadalmi helyének megállapításakor. Funkciója az, hogy az egyén a közvetlen személyes tapasztalat világán túlmenően képes legyen elhelyezni önmagát az ismerőség és az idegenség dimenziója mentén.

A területi identitást mások a régióval kapcsolatban tárgyalják, mely véleményünk szerint a kistérségi területi identitás esetében is alkalmazható. Ez kétféleképpen fogható fel:

1. „Egy meghatározott területi egységhez való kötődés tudata érthető alatta, ami mindenekelőtt jelenti a szülőföldhöz való tartozás érzését. Ebben különféle materiális, nyelvi, kulturális stb. szimbólumok kerülnek előtérbe” (SOMLYÓDYNÉ PFEIL E. 2007, p. 63).
2. A területi identitás jelentheti a mindennapi tudat területspecifikus kifejeződését, a különféle szociokultúrákat, illetőleg a területi problémák és a közös fejlődés kérdésének megragadását (SOMLYÓDYNÉ PFEIL E. 2007).

A területi identitás fenti két meghatározása közül az első megközelítést tartjuk az empirikus vizsgálatunk szempontjából alkalmazhatónak.

Empirikus vizsgálati módszerek

A kutatás első fázisában a Pécsi kistérség intézményvezetőinél és polgármestereinél vizsgáltuk a területi identitástudatot. A második lépésben a téma ugyanaz maradt, de a célcsoport változott, a lakosság körében végeztük a felmérést.

- I. 2006-ban az első célcsoportra (polgármesterek, intézményvezetők, jegyzők, körjegyzők) koncentráltunk. Összesen 45 személy töltötte ki a nyílt kérdéseket tartalmazó kérdőívet. A vizsgálat célja feltárni és megismerni a Pécsi kistérségben már meglévő, vagy kialakulóban lévő térségszemléletet és identitástudatot. Ez utóbbira a személyes vélemény, illetve asszociációs kérdések segítségével próbáltunk rávilágítani, valamint egy vaktérkép kitöltésével, mely az egyének mentális térképét láttatja a kistérségről.

Sorszám	Település neve	Személyek száma
1.	Aranyosgadány	23
2.	Bakonya	1
3.	Bogád	24
4.	Ellend	13
5.	Görcsöny	52
6.	Kővágótöttös	24
7.	Orfű	20
8.	Romonya	20
9.	Szőkéd	24
Összesen		201

1. táblázat: A vizsgált személyek települések szerinti megoszlása.

Forrás: a felmérés adatai alapján szerk.: LUDESCHER G.

- II. 2007-ben a célcsoport a Pécsi kistérség lakossága volt, melynek során 8 (+1, bakonyai interjúalany csak véletlenül került be a mintába) településről mintegy 201 személyt kérdeztünk meg (1. táblázat), szintén strukturált kérdőív segítségével.

A kérdőíves vizsgálat célja megismerni a kiválasztott személyek attitűdjét a kistérségről, valamint a társulás munkájáról, továbbá nyitottság, elvárás és elégedettségi szintjük felmérése. Végülként e kérdésekre kapott válaszokból következtetéseket kívántunk levonni arra vonatkozóan, hogy a kistérséggel kapcsolatban milyen kép alakult ki, és e térséghez kapcsolódik-e identitás.

A kérdéseket négy fő téma köré csoportosítottuk. Első lépésben az interjúalanyok demográfiai adataira kérdeztünk rá, ezt követően a kistérségi ismereteket térképeztük fel. Harmadik lépésben a saját önkormányzatukkal és a kistérséggel kapcsolatos véleményüket, elvárásaikat kívántuk megismerni. Végezetül a vizsgálat során arra is rákérdeztünk, hogy mennyire szeretnék megismerni a társulás munkáját, és álláspontjuk szerint hogyan lehet az ezzel kapcsolatos információt eljuttatni a lakossághoz. A terepmunka a közvélemény-kutatás mellett ismertető jelleggel is rendelkezett, ugyanis a lekérdezések után az interjúalanyainknak bemutattuk a kistérség településeit ábrázoló térképet.

A mintavétel során, a települések kiválasztásánál azt vettük figyelembe, hogy a kistérség (39 település) minden tájegységéről kerüljön be egy. Továbbá kitétel volt, hogy ne Pécs és ne nagyobb agglomerációs település legyen. Az interjúalanyokat véletlenszerűen választottuk ki, mivel a kvóta szerinti mintavétel nem működött. Nem tekintjük a kutatást reprezentatívnak, mivel az interjúalanyok kora, neme, iskolai végzettsége stb., valamint a kistérség lakosságához viszonyított számarányuk nem képviseli a Pécsi kistérség lakosságát. A vizsgálatban a nők felülreprezentáltak (a megkérdezettek 65%-a nő) voltak, ugyanakkor a kormegoszlás szerint az 1961-1970 között született egyének nem szerepeltek a felmérésben (2. táblázat).

Születési időintervallumok	Megkérdezettek (fő)	Megkérdezettek (%)
1910-1920	0	0%
1921-1930	8	4%
1931-1940	22	11%
1941-1950	43	21%
1951-1960	53	26%
1961-1970	0	0%
1971-1980	28	14%
1981-1990	31	15%
1991-től	16	8%
Összesen	201	100%

Kutatási eredmények

A vizsgálatunk kezdetén azt feltételeztük, hogy a kistérséghez tartozó települések önkormányzatának polgármestereinél, intézményvezetőinél, jegyzőinél stb. kifejlődött egy bizonyos mértékű kistérségi öntudat, esetleg kistérségi identitás. Tettük ezt a feltételezést arra való tekintettel is, hogy ezek a személyek a mindennapi tevékenységükben ezen téregységen belül kell döntenek és tervezzenek. E hipotézisünk igazolására szolgáltak a kutatás során a kö-

2. táblázat: Kor szerinti megoszlás.

Forrás: a felmérés adatai alapján szerk.: LUDESCHER G.

vetkező két kérdésre adott válaszok:

1. Az első kérdésre – *mi jut eszébe a Pécsi kistérségről?* – két válaszkategória jelenik meg. Az elsőben a kistérség, mint földrajzi térség jelenik meg, itt legtöbbször Pécsre asszociáltak, valamint az aprófalvakra. A második válaszkategóriába tartozók a Pécsi Többcélú Kistérségi Társulással kapcsolatos érzéseket fogalmazták meg, mind pozitív, mind negatív irányban. Pozitív tényezőként az összefogást, együttműködést (8 személy) emelték ki, negatívként a hiányosságokat és az ellentéteket.
2. A második kérdésre – *kérjük, hogy a Pécsi kistérségre leginkább jellemző dolgokat nevezze meg* – adott válaszokból szintén két kategóriát alkothattunk. Az első válaszkategóriába tartozók a természeti környezetet (a Mecseket), a kistérségeket nevezték meg, míg a második kategóriában a társadalmi jellemzők jelentek meg, mint pl. hatékonyság, összefogás, együttműködés.

A válaszokból az tűnik ki, hogy a kistérséghez tartozó települések vezetői körében kialakulóban van a kistérségi identitástudat, de a nem válaszolók magas aránya miatt ezt nem lehet teljes bizonyossággal kijelenteni. Azon a véleményen voltunk, hogy a megkérdezettek térszemléletét úgy lehetne még jobban feltérképezni, ha tudnánk, hogy a Pécsi kistérséget mely településekből/térségekből építik fel, azaz milyen kistérségi mentális térképpel² rendelkeznek. Így mindenki kapott egy vaktérképet, és megkértük az interjúalanyokat, hogy:

² A mentális térkép tükrözi a vizsgált személy(ek) látásmódját, véleményét vagy egy társadalmi csoportnak a környezetéről alkotott tudati képét.

- a Pécsi kistérség térképén tüntessenek fel minden településnevet, valamint jelöljék meg az útvonalakat;
- jelöljék be a térképen a mikrotérségeket;
- jelöljék be más színnel, hogy meddig tekinti saját térségének azt a területet ahol él.

A lekérdezések során e három kérdésből csak kettőre kaptunk értékelhető választ (3. táblázat).

Összességében megállapítható, hogy a vizsgálati alanyokat három csoportra oszthatjuk. A legnagyobb számú csoportba tartoznak azok, akik pozitívan viszonyulnak a Pécsi kistérséghez, és támogatják annak működését. A megkérdezettek egy kisebb csoportjának azonban még nem alakult ki a véleménye a kistérségről. Így az ebbe a csoportba tartozó megkérdezettek válaszaiban sok az ellentmondás. A harmadik válaszadói csoportnak pedig kifejezetten rossz véleménye van a Pécsi kistérségről, még az együttműködés szó hallatán is negatív tényezőkre asszociálnak, mint pl. érdektelenség stb. E három csoport (kistérség-kedvelők, semlegesek és nem kedvelők) egy dologban egyetértenek, hogy a Pécsi kistérséget csak az iparral, a munkahelyteremtéssel és az infrastruktúrával lehet fejleszteni, és ezekre van a legnagyobb szükség.

Az első vizsgálati eredményünk arra biztatott bennünket, hogy tovább folytatva a kutatást, a kistérségi identitástudatot a lakosság körében is megvizsgáljuk. Ennek során azt igyekeztünk megtudni, hogy az egyének tudnak-e a kistérség, mint területi egység, illetve a Pécsi kistérség létezéséről, tevékenységéről. A megkérdezettek 79%-a hallott már a kistérségről, mint téregységről, és szükségesnek is tartják e földrajzi, közigazgatási lehatárolást³. Ugyanakkor a kutatásban résztvevő alanyoknak csak a 28%-a tudta megmondani, hogy melyik kistérségben él, és ugyancsak a megkérdezettek 28%-a hallott már a Pécsi kistérségről. Érdekes, hogy az interjúalanyok mindösszesen (!) 28%-a tudja, hogy melyik kistérségben él, ennek ellenére a 201 személyből 93 személy (46%) meg van elégedve a társulás működésével. A legnagyobb elégedettséget a megkérdezettek körében a házi orvosi ügyelet szervezéssel (24%), térségen belüli együttműködéssel (23%) és a szociális szolgáltatással (16%), valamint a vidékfejlesztéssel (14%) tudta a társulás kivívni.

Az eredmények alapján felvetődik bennünk a kérdés, hogy azoknál az egyéneknél⁴, akik nem tudják, hogy melyik kistérségben élnek, hogyan is alakulhat/alakulhatott ki a kistérségi identitástudat. Az tapasztalható, hogy a kistérség, melyet politikai döntéssel hoztak létre, nem vált egyik napról a másikra a lakosság identifikációs tényezőjévé, mivel nem állt rendelkezésre elegendő idő, hogy kialakuljanak a területi érzelmek. Vélhetőleg a jövedelemszerző-képességnek is szerepe lesz a területi kötődés kialakulásában. Az aktív kereső megkérdezettek 100%-a a Pécsi kistérség területén dolgozik, és ezen belül a többség Pécsen.

A fentiek alapján láthatjuk, hogy kistérségi identitástudatról a lakosság körében nem beszélhetünk. De vajon van-e valami más, kisebb téregységgel kapcsolatos identitástudat kialakulóban? Vizsgálatunk alapján megállapíthatjuk, hogy nincsen ilyen, csak a jelenlegi van leszűkítve. Így a következő kérdésünk az volt, hogy e leszűkített térségben melyik települést tekintik a (kis)térségi központnak. A válaszadók 35%-a (66 személy) Pécsen jelölte meg, a többiek pedig - kisebb arányban - a saját lakóhelyüket vagy a közelükben lévő, valamivel nagyobb településeket, melyek közigazgatási funkciókat is ellátnak számukra (4. táblázat).

A kapott eredményekből azt a következtetést szükséges levonnunk, hogy az intézményeknek térségmeghatározó és identitásformáló jelentősége van. E tekintetben egyet kell értenünk SOMLYÓDYNÉ PFEIL

Települések száma	Interjúalanyok száma
0	8
1-10	11
11-20	9
21-30	7
30-39	10
Összesen	45

3. táblázat: A Pécsi kistérség településeinek feltüntetési aránya.

Forrás: a felmérés adatai
alapján szerk.: LUDESCHER G.

³ A megkérdezettek 8%-a nem tarja szükségesnek a kistérséget.

⁴ Megkockáztathatjuk, hogy a lakosság nagy hányada nem tudja megmondani, hogy melyik kistérségben él, és a megyei öntudat erősebb a kistérségénél.

E. (2007, p. 64) megállapításával, mely szerint: „a területi identitás ugyanis nem légtüres térben, sem pedig izolált személyiségekben nem tud fejlődni. Az emberek gondolkodására, cselekvésére, érzékelésére hatnak a tapasztalások, a szocializációs folyamat, és nem utolsósorban az intézmények hozzájárulása és mélyítik el az identitást”. Ha egyes települések intézményei ilyen befolyásoló tényezőkkel bírnak, akkor milyen szerepet kaphat a Pécsi Többcélú Kistérségi Társulás, és mit várnak el tőle? A megkérdezettek leggyakoribb válaszai (használt az első vizsgálatban szereplőkkel): a munkahelyteremtés (134 alkalommal jelölték meg) és az egészségügyi ellátásban való együttműködés (109 alkalommal) voltak. Továbbá fontosnak tartották a gazdaságfejlesztést, a települések érdekeinek képviselését és az infrastruktúrafejlesztést.

A társadalom nem látja át, hogy a társulás milyen feladatokat lát el, és így nem is tudnak életközeli képet kialakítani annak szerepéről. Arra a kérdésünkre, hogy megvan-e elégedve a Pécsi Többcélú Kistérségi Társulás működésével, a megkérdezettek több mint egyharmada azt a választ adta, hogy nem tudja megítélni a működését, de 73%-uk szeretné megismerni a társulás munkáját, mely nyitottságot árul el a lakosság részéről.

Meglátásunk szerint a helyi közösségek nyitottságát „ki kell használni”. Célszerű megszólítani és tájékoztatni őket a társulás tevékenységnek és szerepének megismertetésével kapcsolatban. Így a lakosság területi térszemlélete és ezzel együtt az identitása is megváltozna, nem úgy tekintene a kistérség fogalmára, mely tőle elkülönülten létezik, hanem kialakítana egy intenzívebb interakciót, mely vélhetően a későbbiekben az adott terület identitását adná.

A vizsgálatunk során feltettünk olyan kérdést⁵ is, melyre adott válaszok alapján a lakosság érdeklődését ki lehet elégíteni. A megkérdezettek több lehetőséget jelölhettek meg az információ eljuttatásának csatornájaként, így a Dunántúli Napló (109 jelölés), Falugyűlés (73 jelölés) és a Pécsi TV (61 jelölés), valamint a Pécsi Hírek (55 jelölés) szerepeltek a legnagyobb gyakorisággal.

Teendők a kistérségi tudat kialakításának érdekében

A tanulmány két fő feladatot jelöl meg fontossági sorrendben a kistérségi tudat kialakításának érdekében:

- I. Az adott kistérség bemutatása. A lakosságnak a kistérség elfogadásához szükséges ismernie a területi egységet. Ez alatt a következőket értjük: megnevezés, elhelyezkedés, feladatok stb.
- II. Érzelmek kialakítása:
 - interaktív kapcsolatot kell kialakítani a lakossággal;

Település neve	Megjelölt (kis)térségi központ	A lekérdezettek száma (fő) települések szerint
Abaliget	3	0
Aranyosgadány	1	23
Bakonya	1	1
Baksa	1	0
Bogád	9	24
Cserkút	5	0
Egerág	4	0
Ellend	0	13
Görcsöny	31	52
Kozármisleny	9	0
Kövágószőlős	4	0
Kövágóttös	8	24
Nagykozár	4	0
Orfű	8	20
Pécs	66	0
Pécsudvard	1	0
Pellérd	21	0
Romonya	9	20
Szőkéd	1	24
Összesen	186	201

4. táblázat: Kistérségi központnak tekintett települések.

Forrás: a felmérés adatai alapján szerk.: LUDESCHER G.

⁵ „Hogyan tudnánk Önhez könnyen eljuttatni információt a Pécsi Többcélú Kistérségi Társulásról?”

- az elvárt feladatokat úgy kell teljesíteni, hogy a Kistérség is megjelenjen benne;
- funkciókat kell adni a helyi térszemléletnek.

Összegzés

A vizsgálati eredményekből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy kistérségi identifikációra akkor lehet esély, ha a közigazgatási szereplőkkel, valamint a lakossággal kialakul a mindennapi párbeszéd. Ezt azonban meg kell, hogy előzze az intézményvezetők, polgármesterek, stb. szemléletváltozása. A településvezetők túl kell, hogy lássanak saját kis településükön annak érdekében, hogy olyan térség szemléletet alakítsanak és közvetítsenek a helyi közösségek számára, melyben a települések együttműködése tudja csak kielégíteni a lakosság mindennapi szükségleteit. Fontosnak tartjuk, hogy a Pécsi kistérség térbeliségét és társulási tevékenységét megismertessék az érintettekkel. A megfelelő tájékoztatást azért tartjuk fontosnak, mert tapasztalatunk szerint jelenleg a lakosság nagy része nem rendelkezik megfelelő ismerettel a Pécsi Többcélú Kistérségi Társulásról, ugyanakkor tudatosan, vagy öntudatlanul keresik az adott térséghez való tartozást.

Irodalom

- CSATÁRI B. 1996: A Magyarországi kistérségek néhány jellegzetessége: Kistérségi folyamatok és a területfejlesztési politika lehetséges beavatkozási térségtípusai. MTA RKK Pécs, 32 p.
- CSEPELI GY. 1997: Szociálpszichológia. Budapest, Osiris Kiadó, 571 p.
- PAASI, A. 1989: A régiók fejlődése és a regionális identitás kialakulása. Tér és Társadalom III. évf. pp. 70-79.
- PAP N. 2007: Kistérségfejlesztés. A kistérségfejlesztés elmélete és gyakorlata Magyarországon a rendszerváltás után. Pécs, Alexandra, 199 p.
- SOMLYÓDYNÉ PFEIL E. 2007: Mozaikok a regionális identitás értelmezéséhez. Tér és Társadalom. XXI. évf. pp. 57-71.
- 36/2005. (III. 1.) kormányrendelet
1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről

KOVÁCS LAURA

Tuka Ágnes: Az Európai Uniók színe és fonákja

Publikon Kiadó, Pécs, 2009, 264 p.

(Recenzió)

A könyv szerzője a PTE habilitált egyetemi docense, a BTK Politikai Tanulmányok Tanszékének vezetője, 15 éve kutatja az Európai Parlament működését. Több kötete jelent meg a témával kapcsolatban, melyek szerves részét képezik a témával foglalkozó hazai szakirodalomnak.

Az „Európai Uniók színe és fonákja” című, 2009 októberében megjelent kötet a folyamatosan alakuló, bővülő és mélyülő együttműködés néhány sajátos problémájának bemutatására vállalkozik. Olyan témaköröket jár körül, mint az európai integráció működéséről kialakult nézetek, a demokrácia deficit, az uniós állampolgárság, európai identitás, euro-választások. Választ kapunk továbbá arra is, hogy milyen utat járt be hazánk és az Unió 2004-ig, illetve tájékozódhatunk a magyar EP-tagok tevékenységéről. Az Európai Unió témakörét terjedelmes hazai szakirodalom dolgozza fel. A most megjelent írásmű jellegzetessége, hogy az EU történetének és szervezeti felépítésének általános ismertetésén túl részletesen elemzi az uniós döntéshozatali struktúra visszasságait is, melyre a cím is utal. A könyv középpontjában az Európai Parlament áll, melyet a szerző különböző témakörökről alkotott állásfoglalásai alapján ismerhetünk meg. A kötet hat fejezetre tagolódik, melyeket rövid bevezető előz meg. Szerkezeti felépítését tekintve tankönyv jellegű írás.

A könyv első szakasza az integrációs intézmények működésének áttekintése. Az Európai Tanács, az Európai Bizottság, az Európai Parlament, az Európai Bíróság, a Gazdasági és Szociális Bizottság, a Régiók Bizottsága, az Európai Ombudsman és a Számvevőszék működésének jellegzetes vonásaira tér ki.

A következő szerkezeti egységből képet kaphatunk arról, hogy a térség gondolkodói milyen intézményi struktúrákat képzeltek el az európai országok, népek közötti együttműködés lehetőségeiről. Európa térvessztése és a bipoláris szembenállás kialakulása kellett ahhoz, hogy néhány európai ország gazdasági és politikai kapcsolatait új alapokra helyezze. Az európai integráció elméleti megközelítéseit tekintve elmondható, hogy napjainkra a gazdasági struktúrák mellett egyre nagyobb szerepet kap a politikai struktúra. Az utóbbi két évtized bővítési hullámai pedig rávilágítanak az EU döntéshozatali eljárásainak problémáira, melyekről kellő részletességgel olvashatunk. Számtalan elmélet próbálja magyarázni az integráció egészét, melyek közül a ma is előforduló főbb megközelítési módokat mutatja be a szerző.

A napjainkban egyre erőteljesebben kirajzolódó, többszintű kormányzás gyakorlatát tekintve elmondható, hogy a szerződések nem képesek egyértelműen lehatárolni az egyes szintek hatásköreit, a különböző szakpolitikai területek eltérő szabályozási jellege, illetve a közös vagy közösségi szabályozás alá eső kérdések differenciáltsága miatt. Elsősorban a tagállamok érdektelenek a szakpolitikák döntéshozatalának szabályozási egységesítésében, az integrációs intézmények saját maguk számára nem hozhatnak létre újabb hatásköröket. Ez az elv a gyakorlatban mégsem egyértelmű, hiszen a szerződések ún. keretszerződések, ezért értelmezésük, illetve a belőlük levezetett döntési eljárások állandóan módosulnak. Ezt a folyamatos változást segít megérteni a többszintű kormányzás elmélete, érzékeltetve az átmenetiséget. Szó esik még a szubszidiaritás elvének többféle értelmezéséről, korszakonként változó módozatairól. Továbbá az európaizáció, illetve az euroszepticismus jelenségével is megismerkedhet az olvasó; utóbbival az európai közvélemény-kutató intézet felméréseinek nyomán. A bővítés-mélyítés ma is időszerű dilemmáját tekintve cél, hogy a 27 tagállam tovább módosítsa az intézményeket a közös külpolitika, valamint a kialakult döntéshozói hálózatok hatékonyabb működése érdekében - ebbe az irányba jelent egy nagyon fontos lépést a most életbe lépett Lisszaboni Szerződés.

A demokrácia deficit és az Unió vonatkozásában a közvetett demokrácia kifejezést a tagállamok szintjén jelentkező demokráciára, míg a közvetlen demokráciát az uniós intézmények működésének kritériu-

maira használja a szerző. Az EP azon igényére hívja fel a figyelmet, mely az integrációs döntéshozatalban és ellenőrzésben való minél szélesebb állampolgári részvétel megvalósulását hangsúlyozza. Véleménye szerint a döntés-előkészítés átláthatatlan, kusza hálójában érhető leginkább tetten a demokrácia deficit jelensége. A mélyítés akkor lehet eredményes, ha a tagállamok lakossága is azonosulni tud a közösségi értékekkel. Ennek jegyében az uniós állampolgárság újra és újra napirendre került az EP-ben, mely téma alakulását szintén nyomon követhetjük.

A napjainkban sajnálatos módon egyre terjedő korrupció az EU struktúráját sem kerüli el, éppen ezért kiemelendő vonása a kötetnek, hogy külön alfejezetben tárgyalja az EU korrupció ellen tett erőfeszítéseit. Az elmúlt évtized néhány korrupciós botrányának részleteivel, ideértve az EP erre vonatkozó ügyeit, tapasztalatát, illetve az EU ezekre adott válaszát is megismerhetik az olvasók.

Az identitás problémája a XXI. században a globalizáció hatására újra a figyelem középpontjába került. Az identitás európai vonatkozásairól és az EP ezzel kapcsolatos tevékenységéről átfogó képet kapunk. A példaként bemutatott viták és programok alapján világosan látszik, hogy az Európai Parlament a közösséghez való tartozás érzésének erősítésére törekszik. Ami az európai identitás és a vallási gyökerek kapcsolatának ábrázolását illeti, szintén szemléletes, konkrét példák segítik a jelenség megértését. Az „Ifjúság – európai polgárság – európai identitás” c. alfejezetben konkrét, számszerűsített adatok segítenek tisztázni, hogy pontosan kikre is vonatkozik az európai szintű ifjúságpolitika. Megismerhetjük az Európai Tanács ifjúságpolitikával kapcsolatos törekvéseit, az Európai Unió ifjúságpolitikáját, az Eurobarométer kutatási eredményei alapján az ifjúság, külön kiemelve a magyar fiatalok Európáról alkotott véleményét.

Az „Európai parlamenti választások” címet viselő fejezetben az európai pártok választási kiáltványainak főbb gondolatait ismerteti a szerző. A pártok által választott szlogenek jól tükrözik azon sajátosságokat, melyekkel szavazóik mozgósítása volt az elérendő cél, a programokat végigolvasva markánsan eltérő követelések alig találhatók. Hasonlóságokat főként a kereszténydemokrata, szociáldemokrata és liberális pártcsalád Európa-konceptiója között találhatunk. Az EU-val kapcsolatos vélemények csak az Unió ellenes pártoknál váltak markánssá. A részletesen bemutatott pártprogramok, és a 2009-es kampányra készített programok összehasonlításából kiderül többek között, hogy sokkal kevesebb Uniót mélyíteni akaró célkitűzést fogalmaztak meg a pártok. Külön táblázat mutatja a választási részvétel alakulását a választásra jogosultak százalékában, valamint a tagállamok euro-választási rendszereit. A 2009. július közepére megalkult Európai Parlament összetételére vonatkozóan is lényeges adatokat találunk.

Az utolsó fejezetben részletes történeti áttekintést olvashatunk Magyarország EGK-val megkezdett dialógusától egészen a teljes jogú uniós tagság eléréséig. Az EGK és a KGST 1988. június 25-én írta alá a közös nyilatkozatot a hivatalos kapcsolatok felvételéről, 30-án pedig megszületett az Európai Gazdasági Közösség és Magyarország közötti kétoldali, gazdasági-kereskedelmi együttműködési megállapodás. Majd 1989-ben a rendszerváltás hozott óriási fordulatot a kelet-közép-európai országok berendezkedésében. Az Európai Parlament is nyomon követte a térség demokratikus átalakulását, Politikai Bizottsága 1989. november 28-i döntése alapján jelentést készített a magyar politikai helyzetről és az EK-val kialakítandó kapcsolatokról. Habsburg Ottót kérték fel a jelentés elkészítésére, aki egészen 1999-ig a magyar ügyek raportőre lett. Jelentését, valamint az EP erről alkotott véleményét, az Európai Megállapodás pozitív és negatív hatásait a kötet részletesen kifejti. Ezt követően hazánk csatlakozási tárgyalásainak folyamatáról, az ehhez kötődő álláspontokról, vitákról kapunk áttekintést az 1994. április 1-jén Athénban benyújtott felvételi kérelmünktől kezdve. 1999. októberében a Bizottság a tíz kelet-közép európai állam összehasonlításakor Magyarországot értékelte a tagságra leginkább érettnek.

2001. szeptember. 11. után nyilvánvalóvá vált, hogy a világot szabdaló gazdasági, politikai, szociális elmentések szorosabb együttműködést követelnek a Közösségtől is. Az EP 2001. november. 13-án újra tárgyalta a csatlakozásról, melynek háttérét és részleteit tárja elénk a fejezet. A végeredményt pedig jól ismerjük, hiszen 522 EP tag mondott igent, ezzel megnyitva az EU kapuit előttünk. Hazánkban a szavazók 83,7%-a támogatta a csatlakozást. A magyarok EP-tagságának első tapasztalatairól is képet kapunk, érdekességeket tudhatunk meg az első év munkájáról, az adatok jobb értelmezhetősége miatt a cseh EP-tagok hasonló

mutatóival, táblázatos formában összevetve.

Az EP eddigi gyakorlata azt igazolja, hogy a sérelmi bepolitizálást a képviselők többsége nem preferálja, elsődleges feladatuknak az Európai Közösség működésének elősegítését tekintik az uniós állampolgárok érdekében. Sajátosan magyarok által felvállalt területnek tekinthető a kisebbségek problémája. A fejezet végén a szerző egyfajta számvetést készít arról, hogy az EP-ben hogyan értékelték a magyar képviselők munkáját, illetve miként látták ők maguk saját tevékenységüket. Mindezt különböző felmérések, kutatások eredményeivel igazolja.

Ajánlanám a könyvet mindazoknak, akik felsőoktatási intézményben folytatnak tanulmányokat, továbbá, akik az Unió mélyebb struktúráiba szeretnének bepillantást nyerni. A fejezetek elején található idézetek rendkívül helyénvalóak, kiemelik annak lényegét, ezzel is hozzájárulva a jobb megértéshez. A szerző szemléletes, aktuális példákon keresztül vezeti be az olvasót az Európai Unió struktúrájának rendkívül összetett világába. Annak ellenére, hogy a kötet nem az integráció jogi kérdéseire helyezi a hangsúlyt, mégis rávilágít bizonyos, az EU jogalkotása során felmerülő nehézségekre. A részletes történeti áttekintések mellett számos aktuális kérdéstről kapunk helyzetképet. Ilyenek például az EU-t érintő korrupciós botrányok, illetve a 2009-es EP választások sajátosságai. Minden tárgyalta kérdés mentén említésre kerül az Európa Parlament álláspontja, erőfeszítései az adott témakörre vonatkozóan, sok esetben az integráció kezdetétől napjainkig, a körülmények változása tükrében.

Annak ellenére, hogy az elméleti megközelítések között megtaláljuk a többszintű kormányzás és a szubszidiaritás értelmezésének leírását, kevés szó esik az európai integráció regionális dimenziójáról. Hiányoltam az euro-képviselők „Régiók Európája” koncepció immár több évtizede tartó folyamatos formálódásáról alkotott állásfoglalásait, illetve a regionális és önkormányzati szintek uniós döntéshozatalba való bekapcsolódási lehetőségeiről alkotott véleményeket.

A magyar EP-képviselők tevékenysége kapcsán az ismertetett felszólalásokon kívül érdemes lett volna több figyelmet fordítani arra, hogy melyek a hazánk számára valóban kézzelfogható eredmények.

A kötet szakszerűségét igazolják az alapos lábjegyzetek. A mellékletben, az integrációs kronológia után szereplő táblázatok érthetőek, az ábrák szemléletesek, viszont a hivatkozott bibliográfiát tekintve a sok francia mű mellett hiányolom az angol nyelvű szakirodalmat.

Összességében azonban Tuka Ágnes „Európai Uniónk színe és fonákja” című írása érdekes, tartalmas olvasmány. A könyv valóban eleget tett a szerző által kitűzött azon elképzelésnek, hogy olyan válaszokat adjon, melyek segítenek eligazodni a „brüsszeli dzsungelben”, az Európa Parlament működésében.

Hírek

Díjátadó ünnepség a PTE Földrajzi Intézetben

2009. december 16-án díjátadó ünnepségre került sor a PTE Földrajzi Intézetében. A hagyományoknak megfelelően, idén is Pécs város polgármestere, dr. Páva Zsolt adta át a Prinz-díjakat, aki első alkalommal tett eleget felkérésünknek, folytatva így az elmúlt években kialakult szokásrendet. A PTE első geográfus-rektoráról elnevezett plakettet „senior” kategóriában *dr. Tóth József* egyetemi tanár, rector emeritus, a Földrajzi Intézet alapító igazgatója és a Földtudományok Doktori Iskola vezetője kapta. A hallgatók számára létesített junior kategóriában *György-Dávid Anita* doktorandusz munkásságát ismerték el. Kiosztották a Földtudományok Doktori Iskola elismeréseit is: a 2009-ben legjobbnak ítélt doktori értekezések szerzői (*dr. Pirisi Gábor*, illetve *dr. Reményi Péter*) **Eminens**, a legnívósabb publikáció szerzői (*Kovács István Péter*, *Radvánszky Bertalan* és *Varga György* doktoranduszok) **Talentum**-díjat vehettek át. Az ünnepség a PTE botanikuskertjében Prinz Gyula mellszobrának megkoszorúzásával zárult, ahol a róla elnevezett díj friss birtokosai emlékeztek a professzor munkásságára.

Gratulálunk a díjakhoz, és további eredményes munkát kívánunk!

Pécs Európa Kulturális Fővárosa 2010 - nyitóünnepség

2010-ben Essen és Isztambul mellett Pécs lesz Európa Kulturális Fővárosa. Magyarország eddigi legnagyobb kulturális eseménysorozata hivatalosan 2010. január 10-én, látványos nyitóünnepséggel veszi kezdetét a baranyai megyeszékhelyen – bár a szilveszteri programkínálat is már ennek jegyében zajlott.

A megnyitó művészeti koncepciója, hogy bemutassa mindazt az értéket, eredményt és kétezer éves kulturális örökséget, amelyre büszkék vagyunk, és amelyet Pécsen keresztül Magyarország mutatni kíván önmagának és a világnak. A megnyitó műsora látványosnak ígérkező produkció keretében – amelyet a tervek szerint az MTV élőben közvetít a Széchenyi térről – jeleníti meg Pécs történetének egyes kiemelt eseményeit, korszakait, pécsi kötődésű művészek és hírességek, valamint több száz pécsi diák közreműködésével.

(Bővebb információ a www.pecs2010.hu oldalon)

Szerzőink

Kőszegfalvi György, DSc

Urbanista, településtervező mérnök, a műszaki tudományok doktora, a VÁTI korábbi igazgatója és a PTE TTK Földrajzi Intézetének nyugállományú egyetemi tanára.

Gálosi-Kovács Bernadett, PhD

Geográfus, a PTE TTK Földrajzi Intézet Általános és Alkalmazott Környezetföldrajzi Tanszékének adjunktusa, elsősorban a környezetvédelem, a környezetfejlesztés és a területfejlesztés kérdéseivel foglalkozik.
detty@gamma.ttk.pte.hu

Ludescher Gabriella, PhD

Szociológus, doktori értekezését nemrégiben védte meg a [PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskolában](#). Kutatási területe a terület- és vidékfejlesztésben szerepet játszó humán tényezők feltárása.

ludescherg@yahoo.com

Kovács Laura, MA

Politológus, a PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola ösztöndíjas doktorandusza a Politikatudomány Programon.

laura.kovacs84@gmail.com